

Anne Kathrine Storm
20180333
Antal anslag: 164.915
Vejleder: Marlene Spanger
Kandidatuddannelsen i socialt arbejde
Institut for Sociologi og Socialt Arbejde
Aalborg Universitet, København
15.06.2021

DET SOCIALE ARBEJDE *MED* OG *MOD* BØRNEFATTIGDOM

- *Civilsamfundsorganisationernes rolle overfor en
foranderlig velfærdsstat*

Abstract

This master's thesis examines the role of Danish civil society organisations and their increasing social work on and against child poverty, also including the NGO's interplay with the public authorities and the Danish welfare state in general. Based on interviews with Danish NGOs working with disadvantaged families, the thesis investigates how Danish civil society is experiencing an increased demand for social programs, especially financial help for families.

Statistics on child poverty in Denmark are reflecting these experiences from within Danish civil society, describing a rise in child poverty during the past years. A Danish think tank, the Economic Council of the Labour Movement, claims that this rise in child poverty is to be considered a consequence of reductions in social benefits and other changes within the criteria for the recipients in the Danish unemployment system conducted in 2015. These changes meant that citizens receiving the Danish cash benefit (*kontanthjælp*) or the integration benefit (*integrationsydelse*) had to meet new and more criteria if their benefit was not to be reduced. A lot of citizens experienced cuts in their benefits, also including several citizens with a migrant background. These cuts affected many families and therefore also affected many children and their opportunities in life.

The NGOs experience children bringing empty lunch boxes to school, children not having the opportunity of going to their classmates' birthday parties, and parents unable to afford Christmas presents to their children. It is this stigmatization and social exclusion caused by the families' financial disadvantages that the civil society is trying both to combat and to mitigate.

The study shows that Danish civil society is stepping in where the Danish public welfare system is failing, or more directly put, where the Danish welfare state in fact is *creating* child poverty and negative long-term effects through its lowering of benefits. This represents a paradox because one could think it was a core task for a welfare state to fight child poverty.

The thesis includes a theoretically focused analysis of the universal welfare state to see if it is under pressure due to the benefit reductions and new criteria already mentioned, or if there is a new approach from the Danish welfare state towards its own citizens also affecting the field of social work. Also, the thesis examines the power relations between the public social worker, the citizen, and the social worker from the NGO to analyse the advantages of social work in a non-governmental context and how it could benefit children living in poverty.

Indholdsfortegnelse

1.0 Indledning	4
1.1 Aktualisering	4
1.2 Problemformulering	6
1.2.1 Arbejdsspørgsmål:	6
1.3 Begrebsafklaring	7
1.3.1 Fattigdom i Danmark	7
1.3.2 Velfærdsstat	9
1.3.3 Civilsamfund	9
1.3.4 Selvforsørgelses- og hjemrejseydelse eller overgangsydelse	10
1.3.5 Kontanthjælp	10
1.3.6 Kontanthjælpsloftet	10
1.4 Læsevejledning	11
2.0 Metodisk ramme	12
2.1 Litteratursøgning	12
2.1.1 Forskning og analyser på og af området	14
2.2 Kvalitativ metode	16
2.3 Semistrukturerede individuelle interviews	17
2.4 Empirisk grundlag	19
2.4.1 Udvælgelse af informanter og organisationer	19
2.4.2 Præsentation af informanterne og organisationerne	20
2.5 Analysestrategi	23
2.6 Transskription	24
2.7 Kodning af interviews	24
2.8 Kritiske og etiske refleksioner	26
3.0 Videnskabsteoretisk ståsted	29
3.1 Den hermeneutiske cirkel	29
3.2 Dobbelt hermeneutik og multipel hermeneutik	32
4.0 Analyse	34
4.1 Introduktion til analysen	34
4.2 Ud fra et børnefattigdomsperspektiv, hvilken udvikling er det så velfærdsstaten har gennemgået?	35
4.2.1 En presset velfærdsstat	35
4.2.2 På vej væk fra universalismen?	41
4.2.3 "Det skal kunne betale sig at arbejde"	44
4.2.4 Opsamling på analysedel 1: Velfærdsstatens udvikling ud fra et børnefattigdomsperspektiv	51
4.3 Hvilken rolle spiller civilsamfundsorganisationer i arbejdet med/mod børnefattigdom?	52
4.3.1 Civilsamfundsorganisationer som politiske talerør og vagthund	52
4.3.2 En usynlig magt skaber bedre samarbejder med en synlig magt	57
4.3.3 Opsamling på analysedel 2: Civilsamfundsorganisationernes rolle i arbejdet med/mod børnefattigdom	65
5.0 Konklusion	66
6.0 En perspektiverende diskussion	68
6.1 En neoliberal udviklingsdiskurs	68
6.2 Kritisk perspektiv	69
6.3 Et samfund fri for undertrykkelse	70
7.0 Litteraturliste	73

1.0 Indledning

1.1 Aktualisering

Debatten om børnefattigdom er en debat, som tages op igen og igen med års mellemrum, og som ofte bliver aktuel, når forskellige regeringer og folketing har vedtaget love og reformer, der kan påvirke børnefattigdommen i Danmark – både positivt og negativt. Seneste skud på stammen er et midlertidigt børnetilskud, som blev vedtaget af regeringen, SF (Socialistisk Folkeparti), Radikale Venstre og Enhedslisten i september 2019, hvor fattige børnefamilier kan få et midlertidigt tilskud, hvis de er berørt af kontanthjælpsloftet eller på integrationsydelse (Beskæftigelsesministeriet, 2019). Børnetilskuddet er en midlertidig løsning, som er iværksat, indtil regeringen har fundet frem til et nyt og bedre ydelsessystem som ikke skaber børnefattigdom i samme omfang som nu, og indtil Ydelseskommisionen kommer med sine anbefalinger til et kontanthjælpssystem og en integrationsydelse, som heller ikke skal gøre det muligt at modtage ydelser i et ubegrænset omfang (Beskæftigelsesministeriet, 2019).

Børnefattigdommen i Danmark er altså relevant at undersøge af flere grunde; Dels fordi den påvirkes af ovennævnte lovmæssige beslutninger, dels fordi der trods blandet andet Danmarks Statistiks data om børnefattigdom alligevel hersker uenighed om, hvorvidt fattigdom overhovedet findes i vores lille land.

De seneste analytiske undersøgelser fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, der trækker data fra Danmarks Statistiks registre, viser dog en positiv udvikling. AE's nyeste undersøgelse på området viste, at der i 2019 op til coronakrisen levede 59.700 fattige børn i Danmark (Caspersen, 2020b, s. 1) Dette er et fald på cirka 1500 børn fra 2018, hvor tallet lå på cirka 61.200 børn (Caspersen, 2020a, s. 2-3). Det er desuden første gang i tre år, at der er færre end 60.000 børn i fattige børnefamilier i Danmark, hvilket ifølge AE's undersøgelser formentlig skyldes den højkonjunktur, der var, før Corona-pandemien ramte (Caspersen, 2020b, s. 2).

Endeligt er det særligt interessant at undersøge, *hvad* der skaber børnefattigdom i Danmark, og i forlængelse af dette hvordan den såkaldte velfærdsstat tilgår og afbøder børnefattigdommen (Albrekt Larsen, 2015).

En velfærdsstat, hvor formålet og meningen må anses for at være at skabe velfærd for dens indbyggere, såvel børn som voksne. Her er det bemærkelsesværdigt, at vi stadigvæk i år 2021 diskuterer afbødning af børnefattigdom. Det er også bemærkelsesværdigt, hvor udfordrende børnefattigdom kan være at forske i, fordi det kan være svært at konkludere årsagssammenhænge mellem fattigdommen og konsekvenser heraf, derfor fokuserer store dele af forskningen på børnefattigdomsområdet af den eksklusion, fattige børn oplever i deres liv. Er denne mængde forskning i børnefattigdom en medvirkende faktor til, at vi ikke har løst udfordringen endnu, simpelthen fordi vi ikke har nok viden om de børn, der lever i fattigdom, og de langsigtede konsekvenser en barndom med afsavn kan have.

Børnefattigdom kan selvfølgelig ofte være et komplekst spørgsmål og hænge sammen med mange andre udfordringer, eksempelvis misbrug, psykisk sygdom m.m., som gør det svært at bryde ud af, og dermed ikke alene er et spørgsmål udelukkende om familiens økonomi og indkomst.

Børnefattigdommen i Danmark skyldes isoleret set forældrenes lave indkomst, lave indkomster som oftest består af offentlige overførselsindkomster, som reguleres af staten, og som vi primært kender som kontanthjælp og selvforsørgelses- og hjemrejseydelse eller overgangsydelse jævnfør Lov om Aktiv Socialpolitik kapitel 4 (Retsinformation, 2021, ¶kapitel 4).

Det er altså den selvsamme stat, vi også karakteriserer som "velfærdsstaten", der tilbyder ydelser på et sådant niveau. Man kan ud fra et børneperspektiv diskutere, hvor megen velfærd der er i, at børn tages til gidsler og sendes ud i fattigdom, for at man kan have en aktiv beskæftigelsespolitik, hvor det lave ydelsesniveau for kontanthjælp, integrationsydelse samt kontanthjælpsloftet gør, at forældrene ikke har råd til at give deres børn en barndom uden mangler, både i absolut og relativ forstand (Andersen et al., 2013; The World Bank, 2020; Danmarks Statistik, 2018). Vi har altså en velfærdsstat, der til en vis grad selv reproducerer børnefattigdom fremfor at modarbejde den og således politikkerne og lovgivningen ikke altid spiller sammen. Endvidere er det efterstræbelsesværdigt at undersøge, hvilken rolle civilsamfundet spiller i det sociale arbejde for at afbøde børnefattigdom i den politiske arena, da det ofte er dem som varetager en stor del af det sociale arbejde med børnefattigdom i fronten.

Der eksisterer en risiko for at store dele af forskningen i børnefattigdom hurtigt bliver forældet, fordi der nærmest hurtigere end forskningens tilblivelse vedtages og implementeres nye reformer eller ændringer i allerede eksisterende reformer, hvilket kan påvirke forskningens evidens negativt. Eller at der, som i øvrigt er tilfældet på nuværende tidspunkt, er en verdensomspændende pandemi, der påvirker landets økonomi og arbejdsmarkedet, og at der således er risiko for, at flere børn sendes ud i fattigdom, netop fordi coronakrisen rammer hårdest hos dem med svagest tilknytning til arbejdsmarkedet (Caspersen, 2020b, s. 3).

Et andet aspekt af børnefattigdom, som ofte er svært at forske i, omhandler de konsekvenser, som børnene risikerer ved at leve i fattigdom, fordi det kan være svært at påvise en direkte kausalitet mellem det at have været barn i en fattig familie og eventuelle konsekvenser barnet kan slås med senere i livet (Lesner, 2016)

Mit indtryk og min egen tidligere erfaring som socialrådgiver i en kommunal familieafdeling er ligeledes, at det er civilsamfundet, som påtager sig et stort ansvar, når det kommer til at afbøde børnefattigdom. Det oplevede jeg blandt andet ved, at det var civilsamfundsaktører, som for eksempel uddelte julehjælp. Derfor er det også relevant, at civilsamfundsaktørernes rolle i velfærdsstatens sociale arbejde med børnefattigdom undersøges og afdækkes.

1.2 Problemformulering

Hvad er det et udtryk for, i en velfærdsstatslig kontekst, når civilsamfundsorganisationer udøver socialt arbejde med/mod børnefattigdom?

1.2.1 Arbejdsspørgsmål:

1. Ud fra et børnefattigdomsperspektiv, hvilken udvikling er det så velfærdsstaten har gennemgået?
2. Hvilken rolle spiller civilsamfundsorganisationer i arbejdet med/mod børnefattigdom?

1.3 Begrebsafklaring

I det nedenstående afsnit vil jeg gennemgå kernebegreberne i specialet, da specialets tematiske områder er komplekst og genstand for debat. Det gælder overordnede begreber, der ofte er til diskussion, f.eks. fattigdom, velfærdsstat og civilsamfund, men også mere tekniske definitioner af konkrete ydelser og politiske reguleringer, der påvirker børnefattigdommen, f.eks. selvforsørgelses- og hjemrejseydelse eller overgangsydelse.

1.3.1 Fattigdom i Danmark

Fattigdom er et begreb, som efterhånden bruges i flæng. Det kan terminologisk gøre anvendelsen upræcis, fordi fattigdom kan være vidt forskelligt afhængigt af kontekst, hvilket i øvrigt også er med til at gøre fattigdom til et komplekst begreb.

Der skelnes ofte mellem henholdsvis to forskellige fattigdomsdefinitioner, *absolut fattigdom* og *relativ fattigdom*.

Kort beskrevet, så er absolut fattigdom en definition, der bruges, når personer ikke er i stand til at fremskaffe de fornødne subsistensmidler som mad, drikke, tøj, bolig m.m., der er nødvendige for at kunne overleve. Verdensbanken har desuden fastsat en international fattigdomsgrænse til 1,90 dollars per person per dag (The World Bank, 2020). Denne fattigdomsdefinition bruges oftest i udviklingslande, hvor fattigdom i langt højere grad er et spørgsmål om overlevelse (Andersen et al., 2013).

Jeg vil dvæle lidt mere ved begrebet *relativ fattigdom*, idet jeg finder det af størst relevans for specialets genstandsfelt. Når jeg benytter begrebet *fattigdom* fremadrettet i dette speciale vil det være det *relative* fattigdomsbegreb, jeg henviser til, da det er denne fattigdomsdefinition, der oftest omtales, når man taler om fattigdom i Danmark som velfærdsstat (Andersen et al., 2013, s. 42-43).

Andersen et al. (2013) beskriver følgende: "En relativ forståelse af fattigdom tager udgangspunkt i de forbrugsmuligheder og livsvilkår, som er karakteristiske i et givet samfund [...]. Hermed ses fattigdom i en relativ sammenhæng, dvs. ud fra den generelle eller normale levestandard i samfundet." (Andersen, 2013, s. 42).

Endvidere jeg vil også benytte Townsends begreb *relative deprivation*, altså relativ(e) afsavn oversat til dansk, som jeg mener godt kan sidestilles med relativ fattigdom:

“[...] relative deprivation – by which I mean the absence or inadequacy of those diets, amenities, standards, services and activities which are common and customary in society. People are deprived of the conditions of life which ordinarily define membership of society. If they lack or are denied resources to obtain access to these conditions of life and so fulfill membership of society, they are in poverty” (Andersen et al., 2013, s. 31)

Velfærdsstaten holder et økonomisk sikkerhedsnet under personer, som ufrivilligt kommer til at stå uden indkomst eller med lav en indkomst, således der er mulighed for at opfylde de mest basale behov. Komplexiteten bliver dog mere fremtrædende ved, at man kan sætte spørgsmålstejn ved, om det nu også er muligt for alle personer at opfylde egne basale behov, da personlige og sociale udfordringer som alkoholisme, misbrug, psykiske lidelser m.v. kan umuliggøre selv dette. I et velfærdssamfund er basale behov dog ikke en tilstrækkelig målestok for fattigdom, og den relative fattigdom kommer for alvor til udtryk, når personer, herunder børn, ikke har mulighed for deltagelse i samfundet og derved ekskluderes, fordi de f.eks. ikke har råd til at deltage i børnefødselsdage, købe en mobiltelefon eller gå til fritidsaktiviteter.

Da Venstre overtog regeringsmagten i 2015, afskaffede daværende socialminister Karen Ellemann den officielle fattigdomsgrænse, som definerede personer til at være relativt fattige, hvis man blandt andet havde en disponibel indkomst på mindre end 50 procent af medianindkomsten, det vil sige mindre end den midterste indkomst i befolkningen (Sand, 2015). Det betyder, at der i dag ikke er nogen officiel fattigdomsgrænse i Danmark, men efter at Danmark tilsluttede sig FN's verdensmål har Danmarks Statistik igen fastsat sin egen grænse for at kunne følge udviklingen ud fra et fagligt perspektiv. Det skyldes et af verdensmålenes delmål, der hedder: "Inden 2030 skal andelen af mænd, kvinder og børn i alle aldre, som lever i fattigdom i alle dens dimensioner, halveres i henhold til nationale definitioner" (FN's verdensmål for bæredygtig udvikling, u.å., ¶delmål 1.2). Danmarks Statistik bruger flere kriterier til at måle den relative fattigdom, hvor

et af disse også er 50 procent af medianindkomsten, fordi den indikerer, hvad en gennemsnitsdanske har af indkomst(er) (Ritzau, 2018).

1.3.2 Velfærdsstat

For at understrege velfærdsstatens opgave(r) i samfundet har jeg valgt at benytte Harold L.

Wilenskys definition af velfærdsstaten: "The essence of the welfare state can be described as government-protected minimum standards of income, nutrition, health, housing and education, assured to every citizen as a political right, not charity" (Wilensky, 2021, s. 3)

Denne definition er valgt, fordi den tydeligt skelner mellem, hvad der er velfærdsstatslige opgaver og velgørenhedsopgaver i en velfærdsstat, hvilket er relevant i lyset af, at denne opgave beskæftiger sig med civilsamfundets rolle i en velfærdsstat og disses samspil.

1.3.3 Civilsamfund

Begrebet civilsamfund er en bred betegnelse, der kan bruges i mange henseender, både i dagligdagen og indenfor den akademiske verden. Jeg har valgt at læne mig op af Michael Edwards' (2014) definition af civilsamfundet. Han tager udgangspunkt i Alexis de Tocquevilles forståelser fra sine demokratiske studier om at danne foreninger og andre kollektive sammenslutninger til gavn for at løse fælles opgaver. Michael Edwards definition er oversat til dansk af Lars Skov Henriksen (2014):

"Civilsamfundet ses her som en "tredje" eller "frivillig sektor", der rummer alle (frivillige og formelle) sammenslutninger (foreninger, organisationer, selskaber osv.) og netværk, som ikke er familiære, statslige eller markedsbaserede. Denne dimension afspejler det frivillige og utvungne aspekt ved civilsamfundet, hvor mennesker organiserer sig for at løse en opgave eller fremme en sag." (Henriksen, 2014, s. 90).

Han karakteriserer civilsamfundet som et afgrænset, men uafhængigt område i samfundet, og har stort fokus på det frivillige aspekt. Denne definition finder jeg passende til min opgave, da de civilsamfundsaktører, jeg har indsamlet empiri fra, i høj grad er kollektive sammenslutninger, som arbejder for at løse fattigdom og ønsker at problematisere for den øvrige offentlighed, at børn lever i fattigdom (Henriksen, 2014, s. 90-91).

1.3.4 Selvforsørgelses- og hjemrejseydelse eller overgangsydelse

En ydelse, som personer kan modtage, hvis de ikke har boet i Danmark i sammenlagt mindst ni ud af de seneste ti år og ikke er berettiget til kontanthjælp. Ydelsen kræver også, at personen har været ude for en social hændelse, der gør, at det ikke er muligt at forsørge sig selv (Retsinformation, 2021, ¶kapitel 4) Ydelsen hed indtil for nylig integrationsydelse.

1.3.5 Kontanthjælp

En ydelse, som personer kan modtage, hvis de har boet i Danmark i sammenlagt mindst ni ud af de seneste ti år, er fyldt 30 år og været ude for en social hændelse, som gør, at personen ikke har mulighed for at forsørge sig selv (Retsinformation, 2021, ¶kapitel 4).

1.3.6 Kontanthjælpsloftet

Kontanthjælpsloftet blev indført i 2015 af den daværende regering (Venstre), Dansk Folkeparti, Det Konservative Folkeparti og Liberal Alliance. Aftalen blev lavet med det formål at få flere personer på offentlige overførsler i beskæftigelse eller uddannelse samt at det i højere grad skulle betale sig at arbejde (Beskæftigelsesministeriet, 2016).

Personer, som modtager uddannelseshjælp, kontanthjælp eller selvforsørgelses- og hjemrejseydelse eller overgangsydelse, er underlagt et loft for, hvor meget de kan modtage månedligt i de førnævnte ydelser samt boligstøtte og særlig støtte. Ydelsens beløb afhænger af alder, status som forsørgende, gift/samlevende eller enlig. Disse forhold påvirker også størrelsen på uddannelseshjælp, kontanthjælp eller selvforsørgelses- og hjemrejseydelse eller overgangsydelse (Retsinformation, 2016).

1.4 Læsevejledning

Nedenstående er en læsevejledning, som kort vil opridse kapitlernes indhold.

Kapitel 1 indleder specialet med en aktualisering om børnefattigdom og dens udfordringen med at afhjælpe problemet. Endvidere kan specialets problemformulering og dertilhørende arbejdsspørgsmål læses. Der er en begrebsafklaring med grundlæggende forståelser og positioneringer af de væsentligste begreber.

Kapitel 2 introduceres med en litteratursøgning og giver derefter indsigt i specialets metodiske ramme samt etiske og kritiske overvejelser om disse. Dette indebærer refleksioner om den kvalitative metode, interviewformen og analysestrategien. Der vil ligeledes være en introduktion af informanterne.

Kapitel 3 forklarer specialets videnskabsteoretiske afsæt – hermeneutik. Her redegøres for valget af hermeneutik, og hvordan denne videnskabsteori danner afsæt for tilgangen til empirien i specialet.

Kapitel 4 består af specialets to analysedele, som er inddelt i to underspørgsmål, der tilsammen danner afsæt for at undersøge og besvare problemformuleringen ud fra teori og empiri. Der er endvidere redegjort for den udvalgte teori løbende i analysen.

Kapitel 5 konkluderer på de undersøgelser, der er foretaget i analysekapitlet og giver en samlet besvarelse på problemformuleringens underspørgsmål.

Kapitel 6 inddrager et nyt perspektiv, det kritiske perspektiv. I dette diskussionskapitel holdes fordele og ulemper ved det kritiske perspektiv op imod hinanden i et forsøg på at undersøge, om det kritiske perspektivs fokus på samfundsstrukturer kan spille en rolle i fattigdomsbekæmpende arbejde.

2.0 Metodisk ramme

I det følgende kapitel vil jeg præsentere min metodiske ramme. Kapitlet indledes med et afsnit om litteratursøgning, som jeg har foretaget under specialets tilblivelse. I forlængelse af dette begrundes forskningsdesignet og hvilke overvejelser, jeg har gjort mig omkring dette. Dernæst vil jeg præsentere mit empiriske grundlag, hvor baggrunden for mine valg af organisationer samt selve organisationerne introduceres. Jeg vil også redegøre for min analysestrategi, som indebærer den tilgang, jeg har til min indsamlede empiri i analysen.

Kapitlet afsluttes med de etiske refleksioner, jeg har gjort. Dette afsnit omhandler de dilemmaer, jeg har stødt på undervejs samt kritiske overvejelser om de metodiske svagheder, der kan være ved at benytte det forskningsdesign, jeg har valgt.

2.1 Litteratursøgning

Jeg har i denne opgave anvendt en litteratursøgning til at hjælpe med at få et overblik over allerede eksisterende forskning på området. Det betyder, at min afsøgning i starten af litteratursøgningen har været bred, således at jeg har opnået en solid substantiel viden på områderne *børnefattigdom* og *civilsamfund*. Situationen med Covid-19 har dog betydet, at jeg ad flere omgange har været nødt til at gentage min litteratursøgning, da den problemformulering, jeg først ønskede at undersøge, ikke mere var vanskelig at undersøge, og på grund af nedlukninger var det ikke muligt at fremskaffe den nødvendige litteratur. Undersøgelsesprocessen har derfor også været "behjælpelig" med fremstilling af problemformuleringen, fordi denne er blevet redigeret løbende, men samtidig var det vigtigt, at der stadig var relevans for at undersøge emnet og løbende kontekstualisere det i forhold til den eksisterende forskning (Danneris og Monrad, 2018, s. 61-62).

I den mere snævre litteratursøgning, som jeg har foretaget efter fastlæggelse af problemformulering, har jeg anvendt PICOC-modellen. PICOC-modellen består af begreberne: *population, intervention, comparison, outcome, context* (Danneris og Monrad, 2018, s. 64). Modellen har bidraget til at finde de rette begreber, jeg skulle søge på i de forskellige databaser, således det kun er relevant forskning for mit forskningsspørgsmål, der kommer frem.

Nedenstående er en tabel, hvori det ses, hvordan PICOC-modellen er blevet anvendt:

Forskningsspørgsmål (problemformulering): Hvad er det et udtryk for, i en velfærdsstatslig kontekst, når civilsamfundsorganisationer udøver socialt arbejde med/mod børnefattigdom?	
<i>Population</i>	Civilsamfundsaktører, civilsamfund, civilsamfundsorganisationer, sociale hjælpeorganisationer, NGO
<i>Intervention</i>	Socialt arbejde mod børnefattigdom, indsatser mod børnefattigdom, økonomisk støtte
<i>Comparison</i>	<i>Ikke relevant</i>
<i>Outcome</i>	Velfærdsstatens udvikling
<i>Context</i>	Børnefattigdom, childhood poverty, den danske model, universalisme, den skandinaviske velfærdsmodel, den universelle velfærdsstatsmodel

Modellen har fungeret som en metode til at inkludere og ekskludere begreber, så jeg undgik at forholde mig til et for stort antal af studier i litteraturgennemgangen og til at skabe gennemsigtighed i litteratursøgningen, da begreber som eksempelvis børnefattigdom og civilsamfund er bredt belyst, men det er langt fra al den fundne litteratur, som giver mening at anvende i mit studie (Danneris og Monrad, 2018, s. 68).

Til at finde litteratur har jeg benyttet følgende databaser: Aalborg Universitetsbibliotek, Bibliotek.dk, Google Scholar, Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd (VIVE). Ligeledes har jeg foretaget et referencetjek i den udvalgte litteraturs litteraturlister, undersøgt litteratur, som jeg har haft i fag på tidligere semestre samt af den ene informant blevet opfordret til at læse nogle bestemte forskningsstudier (Danneris og Monrad, 2018, s. 66-68).

2.1.1 Forskning og analyser på og af området

Som beskrevet i kapitel 1 er håndteringen og udviklingen af børnefattigdom en debat, som genoptages jævnligt, både af politikerne på Christiansborg og iblandt den brede befolkning. Under litteratursøgningen blev det tydeligt, at der findes mange studier om både børnefattigdom, civilsamfundsarbejde og velfærdsstatens udvikling. Der var dog snarere tale om undersøgelser af civilsamfundsorganisationernes sociale arbejde på et generelt plan end der var tale om specifikke undersøgelser af disse organisationers rolle og opfattelse af, hvordan børnefattigdommen har udviklet sig. Derfor har det været udfordrende at finde at finde kvalitativ forskning, der har været brugbar til at belyse mine analysepointer. Jeg har i højere grad fundet og brugt kvantitative analyser, som jeg har benyttet til at dokumentere den udvikling, som informanterne fra civilsamfundsorganisationerne også beretter om.

Udfordringen med forskningen på børnefattigdomsområdet er desuden ofte at kunne belyse direkte årsagssammenhænge mellem børn, der lever i fattigdom og eventuelle konsekvenser heraf senere i livet, fordi det er svært at afgøre, om og hvilke udefrakommende faktorer der kan spille ind. Min undersøgelse handler primært om udviklingen af børnefattigdom og civilsamfundsorganisationernes rolle heri, og derfor tages der ikke i så høj grad tages stilling til børnenes trivsel eller mangel på samme, men snarere hvad udviklingen og brugen af civilsamfundsorganisationerne i det sociale arbejde med børnefattigdom kan være et samfundsmæssigt udtryk for.

Nedenfor vil jeg kort redegøre for økonom og analytiker Sune Caspersens analyser. Caspersen (2018, 2020a, 2020b) har udarbejdet en række kvantitative analyser om børnefattigdommens udvikling, som jeg har anvendt til at belyse mine analysepointer. Ligeledes vil jeg gøre det samme med økonom og forsker Rune Vammen Lesners analyse om langsigtede konsekvenser af børnefattigdom (Lesner, 2016).

2.1.1.1 Danmark på fattigdomskurs: Flere og flere børn vokser op i fattigdom

Denne analyse blev udarbejdet i 2018 for at undersøge udviklingen af børnefattigdom som følge af indførelsen af fattigdomsydelser, som Caspersen (2018) betegner det. Analysen viser, at

børnefattigdommen var steget meget som et resultat af blandt andet kontanthjælpsloftet og en række fattigdomsydelser, som den daværende regering indførte. Statistikken viste, at 43.648 børn levede i fattigdom, og at dette tal ikke engang viste den fulde effekt af kontanthjælpsloftet og fattigdomsydelserne (Caspersen, 2018, s. 1-2). Når implementeringen var fuldført, forventes en yderligere stigning i børnefattigdom. Caspersen (2018) beskriver også, at dette er både set i lyset af den gamle fattigdomsgrænse, som regeringen afskaffede og i forhold til SDG-målet, som var et nyt mål, Danmarks Statistik havde udarbejdet i forbindelse FN's verdensmål (s. 3).

Caspersens (2018) analyse viser også, at fattigdommen er skævt fordelt i kommunerne, hvor Langeland, Lolland-Falster, Sønderjylland og Vestsjælland er hårdest ramt, og børnefattigdommen ligger mellem 4,4-7,1%. I den gode ende af skalaen er flere nordsjællandske kommuner som Allerød, Gentofte og Hørsholm, men også midtjyske kommuner som Skanderborg har under 2% fattige børn. Landsgennemsnittet var på daværende tidspunkt ifølge Caspersens (2018) analyse 3,9% (Caspersen, 2018, s. 3-4).

2.1.1.2 Fattigdom i Danmark: Fald i antallet af fattige børn op til coronakrisen

Caspersens (2020b) analyse fra december 2020 viser, at der er sket et fald i antallet af fattige børn, som formentlig skyldes indførelsen af det midlertidigt børnetilskud, som har til formål at hjælpe børnefamilier, der er ramt af integrationsydelsen og kontanthjælpsloftet, og at flere har forladt kontanthjælpssystemet som følge af højkonjunkturer (s. 2).

Caspersen (2020b) viser, at antallet af fattige børn er faldet med 1500 til 59.700 børn i 2019, og det er første gang i tre år, at der er under 60.000 fattige børn. Det betyder, at de fattige børn nu udgør 5,2%, og at hvert 20. barn lever i fattigdom. Han understreger dog, at der er risiko for, at denne positive udvikling vendes, da andre analyser fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd viser, at Covid19-pandemien rammer de ufaglærte og lavestlønnede hårdest i forhold til ledighed. Endvidere vokser køen af langtidsledige, fordi analyserne viser, at de, som var ledige inden Covid-19, ofte har svagere tilknytning til arbejdsmarkedet og således bliver skubbet længere bag i køen til et arbejde (Caspersen, 2020b, s. 3).

2.1.1.3 Fattigdom i Danmark: Flere års stigning i fattigdom afløses af stagnation

Caspersen (2020a) viser i denne analyse, at der efter flere år med en stigning i børnefattigdommen kan ses en stagnation. Der er blevet flere kommuner, hvor der er mindre børnefattigdom – i 69 kommuner er børnefattigdommen blevet mindre. På trods af dette er der dog stadig kommuner, hvor hvert 10. barn er fattig. Disse kommuner er stadig nogenlunde ens med dem fra Caspersens analyse fra 2018, nemlig Sønderjylland, Vest- og Sydsjælland og Københavns Vestegn (s. 5). Caspersen (2020a) peger på, at relativ fattigdom også giver en tilværelse i samfundet, som ligger langt fra den almindelige tilværelse i samfundet, og at nogle børn lever i familier, hvor der ikke er råd til at købe julegaver eller holde og deltage i børnefødselsdage. Særligt er der også mange enlige mødre, som ligger tæt på eller under fattigdomsgrænsen. Her viser undersøgelser også, at selvom det er sjældent i et rigt samfund som det danske, er der børn, som ofte lider basale afsavn i forhold til beklædning, ernæring og husly (Caspersen, 2020a, s. 6).

2.1.1.4 The Long-Term Effect on Childhood Poverty

Den danske økonom og seniorforsker Rune Vammen Lesner (2016) har udarbejdet banebrydende forskning indenfor børnefattigdomsområdet. Lesner (2016) har forsket i langsigtede konsekvenser af en opvækst i fattigdom blandt søskende fra de samme familier. Lesner (2016) har formået at måle på, om mængden af tid levet i fattigdom og om alderen for, hvornår barnet har levet under fattigdom, betyder noget for barnets uddannelse, indkomstniveau, fremtidige familieforhold m.m. Den kausale sammenhæng har været mulig, fordi han har undersøgt søskende, hvoraf den ene har levet i fattigdom, imens den anden ikke har, og at ved søskende er faktorer som eksempelvis biologiske gener ens. Resultatet var blandt andet, at hvis man har oplevet fattigdom i barndommen, har man generelt lavere indkomst og en ringere tilknytning til arbejdsmarkedet, samt at fattigdom i særligt 13-15 års-alderen har store konsekvenser for voksenlivet (Lesner, 2016).

2.2 Kvalitativ metode

Til at besvare specialets problemformulering og tilhørende arbejdsspørgsmål har jeg valgt at benytte mig af den kvalitative metode, herunder fire semistrukturerede og individuelle interviews. Dette projekt tager udgangspunkt i den kvalitative forskningsmetode, som ifølge Brinkmann og Tanggaard (2015) er i opposition til den kvantitative. Ved kvalitativ forskning er forskeren

interessert i, hvordan noget gøres, siges, opleves, forekommer eller udvikles. Forskeren vil være optaget af at beskrive, forstå og fortolke (Brinkmann og Tanggaard, 2015). Jeg er i alle mine interviews interessert i at få et dybdegående indblik i, hvordan Kirkens Korshær, Dansk Flygtningehjælp, Børnesagens Fællesråd og Forældre Fonden som organisationer udfører socialt arbejde med børnefattigdom på forskellige niveauer. Derfor er interviews, hvor informanter har mulighed for netop at fortælle om, hvordan noget gøres, siges, opleves, forekommer og udvikles, relevante. Dette giver informanterne mulighed for at reflektere og komme med deres perspektiver og erfaringer og dermed give mig et indblik i, hvordan de både forstår børnefattigdom og ikke mindst arbejder med børnefattigdom (Brinkmann og Tanggaard, 2015).

2.3 Semistrukturerede individuelle interviews

Specialets indsamlede empiri består af fire forskellige individuelle interviews fra fire forskellige civilsamfundsorganisationer. Disse civilsamfundsorganisationer er henholdsvis Kirkens Korshær, Dansk Flygtningehjælp, Børnesagens Fællesråd og Forældre Fonden, som jeg præsenterede ovenfor.

Oprindeligt havde jeg dog planlagt, at min empiri skulle have været resultatet af to til tre afholdte fokusgruppeinterview med forskellige teoretiske tematikker som diskussionsemne. Jeg ville have brugt fokusgruppeinterviewet til at skabe en god diskussion, som med fire ildsjæle fra hver deres sociale civilsamfundsorganisation kunne skabe en dynamik, hvor de hver især ville sætte gang i faglige refleksioner i forbindelse med den sociale interaktion med hinanden frem for kun med interviewer (mig) (Halkier, 2015, s. 137-140). Denne form for interview var ikke mulig at gennemføre på grund af situationen med Covid-19. Jeg vurderede, at et online fokusgruppeinterview ikke ville kunne erstatte et fysisk fokusgruppeinterview, da Halkier (2015) påpeger, at fokusgruppers produktion af viden afhænger af deltagernes sociale interaktion, og denne online interaktion ville ikke blive tilstrækkelig dynamisk til at producere den viden, jeg ønskede at opnå med fokusgruppeinterview som metode (Halkier, 2015, s. 137-140).

Med beslutningen om at ændre min metode til individuelle interviews i stedet for fokusgruppeinterviews, kom også ændrede krav til de forberedelser, jeg skulle gøre mig. Dette

betød, at jeg forinden interviewene havde forberedt nogle metodiske tiltag for at opnå den bedst mulige empiri under de ufrivillige vilkår, jeg var underlagt. Jeg valgte at opnå grundig viden om hver enkel organisation, som jeg har interviewet, og har dermed brugt en del tid på at læse om civilsamfundsorganisationerne hver især på deres hjemmeside, så min viden om dem var tilstrækkelig stor til at kende deres historie, organisationsstruktur, deres sociale arbejde, både på børnefattigdomsområdet og andre sociale områder.

Tanggaard og Brinkmann (2015) skriver, at man diskuterer, hvorvidt forhåndsviden om organisationerne begrænser ens udsyn i interviewet, fordi det kan mindske objektivitet og neutralitet, idet det er svært at undgå at tage stilling og være partisk i forhold til den viden, man opnår. Denne stillingtagen og partiskhed kan være svær at tage afstand fra under selve udførelsen af interviewet. Jeg tilslutter mig dog Brinkmann og Tanggaards (2015) holdning til, at det altid er en god idé at opnå så megen viden om den, man skal interviewe, da ingen interviews er neutrale og alligevel altid vil være forskerens dagorden, som er bestemmende, særligt under disse forhold, som Covid-19 krævede. De argumenterer for, at man stadig godt kan være bevidst om at gå til værks med et åbent sind på trods af, at man forinden bevidst har opsøgt og opnået viden (Brinkmann og Tanggaard, 2015). Dette er desuden i tråd med den hermeneutiske forståelse af empiri, hvilket er den, jeg også tager mit videnskabsteoretiske udgangspunkt i. Dette vender jeg tilbage til.

Interviewguiden er et traditionelt værktøj, når man udfører semistrukturerede interviews, og til at hjælpe med at holde fokus under mine interviews har jeg også udarbejdet interviewguides (Brinkmann og Tanggaard, 2015). Jeg har lavet interviewguiden i tabelform, hvor jeg har opdelt tabellerne i kategorierne "tema", "forskningsspørgsmål" og "interviewspørgsmål". Kategorien "tema" brugte jeg til at danne et overblik over de forskellige temaer, jeg ville ind på under interviewet. Forskningsspørgsmålene var mere eller mindre teoretisk baserede og derfor fungerede det ikke at stille dem direkte til informanterne, hvorfor jeg lavede nogle mere mundrette, ligefremme og livsverdensnære interviewspørgsmål, hvilket Brinkmann og Tanggaard også anbefaler, således at spørgsmålene bliver mere beskrivende (Brinkmann og Tanggaard, 2015).

Interviewguiden bidrog desuden til at skabe en god dynamik under samtalen, hvilket ellers var svært, fordi tre ud af fire af mine interviews foregik virtuelt, og den nonverbale kommunikation var derfor ikke til stede i samme grad som ved et fysisk interview. Det betød, at der var forsinkelser på mund- og kropsbevægelserne i forhold til udtalelserne, hvilket gjorde det svært at vide, hvornår informanten var færdig med at fortælle, og jeg derfor havde sværere ved at stille uddybende og opfølgende spørgsmål uden at afbryde unødigt. Her var interviewguiden også særdeles gavnlige, fordi den var behjælpelig til, at jeg ikke mistede fokus i interviewet, hvilket er vigtigt for den positive interaktion og min rolle som moderator, der også skal holde samtalen i gang og motivere informanten til at fortælle om vedkommendes oplevelser og følelser (Brinkmann og Tanggaard, 2015).

I selve interviewguiden var mine interviewspørgsmål også nøje overvejet. Jeg valgte bevidst at indlede med mere overordnede spørgsmål, som havde til formål at præsentere informanten og den organisation, informanten repræsenterede. Dette medvirkede til at "bryde isen", og herefter brugte jeg ofte *sonderende spørgsmål* til at få informanten til at reflektere og overveje. Den virtuelle interviewform gjorde det som tidligere beskrevet udfordrende at stille *specificerende spørgsmål*, da jeg ikke ville risikere at afbryde, fordi jeg ikke kunne se, hvornår informanten var færdig med at fortælle og havde naturlige pauser. Det gjorde også, at interviewet med Kirkens Korshær, som var det eneste interview, der foregik med fysisk tilstedeværelse, blev det med bedst kvalitet i forhold til at stille spørgsmål (Brinkmann og Tanggaard, 2015, s. 41).

2.4 Empirisk grundlag

2.4.1 Udvælgelse af informanter og organisationer

Jeg har i min udvælgelse af informanter og organisationer haft to primære krav – organisationerne skulle være civilsamfundsorganisationer, og de skulle beskæftige sig med børnefattigdom.

Børnefattigdom kan skyldes mange forskellige faktorer i et barns liv samt komme til udtryk på mange forskellige måder. Det kan blandt andet være som afsavn i forhold til fritidsaktiviteter, mangel på eller en ringe madpakke i skolen, ikke have råd til at komme på ferie, men også senere i livet, hvor konsekvensen af børnefattigdom kan være manglende uddannelse (Lesner, 2016). Det

kan også være, fordi forælderen er enlig forsørger, eller at en eller begge forældre har en fysisk eller psykisk funktionsnedsættelse, der gør det sværere eller umuligt at have et arbejde og dermed er på overførselsindkomst. Det giver også mange muligheder i forhold til at arbejde med børnefattigdom, og under min research fandt jeg ud af, at størstedelen af de civilsamfundsorganisationer, der laver socialt arbejde med børnefattigdom, også laver socialt arbejde med andre sociale udfordringer.

Jeg kontaktede i alt syv forskellige civilsamfundsorganisationer, det var henholdsvis Kirkens Korshær, Red Barnet, Mødrehjælpen, Forælder Fonden, Dansk Flygtningehjælp, Børnesagens Fællesråd og Røde Kors. Tre af organisationer vendte enten ikke tilbage eller afviste deltagelsen i specialet, hvorfor jeg endte med at interviewe Kirkens Korshær, Børnesagens Fællesråd, Dansk Flygtningehjælp og Forælder Fonden. Det er alle nogle organisationer, som arbejder direkte eller indirekte med børnefattigdom, og det var dermed min forventning, at jeg ville opnå et nuanceret billede af, hvordan de som civilsamfundsorganisationer på forskellig vis udfylder en rolle i det sociale arbejde med børnefattigdom.

2.4.2 Præsentation af informanterne og organisationerne

Nedenstående er en kort præsentation af de civilsamfundsorganisationer, som har deltaget i specialet. Præsentationen har til formål at give et bedre kendskab til organisationerne hver især og således give en bedre forståelseshorisont i analysen. For at opnå en bedre læsevenlighed vil informanterne være nummereret. Informanten fra Kirkens Korshær vil således være informant A, informanten fra Dansk Flygtningehjælp vil være informant B, informanten fra Børnesagens Fællesråd vil være informant C, og informanten fra Forælder Fonden vil være informant D.

2.4.2.1 Kirkens Korshær – informant A

Jeg har interviewet Jeanette Ellen Bauer, kandidat i kommunikation, sundhedsfremme og sundhedsstrategier, og chef for presse, politik og analyse i Kirkens Korshær (Interview med informant A, 2. marts, 2020).

Kirkens Korshær er en hjælpeorganisation fra 1912, der hjælper alle, der har brug for det. Sådan fremgår det af deres hjemmeside, hvor man kan kontakte dem, hvis man oplever et område, hvor der kunne bruges hjælp. Ellers beskæftiger de sig primært med hjemløse, psykisk syge, fattige børnefamilier og ensomme mennesker. Kirkens Korshærs sociale arbejde tager udgangspunkt i et kristent menneskesyn ud fra værdierne omsorg, nærvær og respekt, og skriver "*ethvert menneske er enestående og værdifuldt i sig selv*" (Kirkens Korshær, u.å.).

Organisationen driver varrestuer, herberger, rådgivningstjenester og væresteder for børnefamilier i 29 byer fordelt i hele Danmark. Deres tjenester udøves af 450 ansatte og cirka 9000 frivillige. Kirkens Korshær finansieres via indtægter fra deres genbrugsbutikker, private donationer, medlemsbidrag og driftsaftaler med forskellige kommuner (Kirkens Korshær, u.å.; interview med informant A, 2. marts, 2020).

2.4.2.2 Dansk Flygtningehjælp – informant B

Jeg har interviewet Kirstine Fjordbak-Trier, religionssociolog, projektleder på projekt "Ny Mor" samt ansat i frivilligafdelingen i Dansk Flygtningehjælp (Interview med informant B, 11. januar, 2021).

Dansk Flygtningehjælp (DRC – Danish Refugee Council) er en paraplyorganisation og en humanitær organisation fra 1956, der hjælper flygtninge og internt fordrevne i 40 forskellige lande rundt i verden. Organisationens laver også socialt arbejde med flygtninge og indvandrere i Danmark, herunder fattige børnefamilier med flygtninge- og/eller indvandrerbaggrund.

Dansk Flygtningehjælps værdier består overordnet af: "Menneskelighed – menneskets ret til et liv i værdighed går forud for politik og principper", "respekt – for menneskers lige rettigheder", "uafhængighed og neutralitet – i forhold til vores omgivelser", "inddragelse – af dem vi hjælper" og "ærlighed og gennemsigtighed – for alle modtagere, bidragsydere, partnere og øvrige omgivelser" (Dansk Flygtningehjælp, u.å.).

Dansk Flygtningehjælp arbejder i Danmark med rådgivning om asyl til asylansøgere og professionelle samt integrationsprojekter til offentlige myndigheder, virksomheder og civilsamfundet om beskæftigelse, børn og unge og familiers trivsel.

I Dansk Flygtningehjælp er der cirka 7000 frivillige. Dansk Flygtningehjælp finansieres af donorer, partnere, indsamlinger, medlemsbidrag og offentlige midler (Dansk Flygtningehjælp, u.å.; interview med informant B, 11. januar, 2021).

2.4.2.3 Børnesagens Fællesråd – informant C

Jeg har interviewet Esben De Place, som er sekretariatsleder i Børnesagens Fællesråd (Interview med informant C, 14. januar, 2021).

Børnesagens Fællesråd er en paraplyorganisation fra 1903, som består af 16 landsdækkende organisationer, der arbejder med udsatte børn, herunder fattige børn i Danmark. De tager i deres sociale arbejde udgangspunkt i FN's børnekonvention og værdigrundlag, hvor de har fokus på børns rettigheder, børnefattigdom, forebyggelse og tidlig opsporing af udsatte børn, anbragte børn og unge og samspillet mellem civilsamfund, det offentlige og det private marked.

Børnesagens Fællesråd danner politisk talerør for deres 16 medlemsorganisationer og er med til at rapportere til FN's børnerettighedskomite om, hvordan forholdene for udsatte børn og unge er i Danmark (Børnesagens Fællesråd, u.å.).

Børnesagens Fællesråd uddeler forskellige stipendier til for eksempel fritidsaktiviteter, konfirmationer og uddannelser, som udsatte familier med lav(e) indkomst(er) kan ansøge om. Børnesagens Fællesråd drives til dagligt primært af ansatte i sekretariatet og er i øvrigt finansieret af medlemskontingenter fra medlemsorganisationer, socialstyrelsen (ULFRI), administrationsbidrag via fonde samt juleindsamling i den danske folkekirke (Børnesagens Fællesråd, u.å.; interview med informant C, 14. januar, 2021).

2.4.2.4 Forælder Fonden – informant D

Jeg har interviewet Susanne Fabricius, uddannet socialrådgiver samt efteruddannet i kognitiv terapi, voksenundervisning, tidlig indsats, udsatte børnefamilier samt konfliktmægler, konstitueret daglig leder og socialfaglig konsulent (Interview med informant D, 25. januar, 2021).

Forælder Fonden er en privat organisation, der siden 1966 har hjulpet enlige forældre og deres børn ved blandt andet midlertidigt at tilbyde bolig/kollegie og gratis socialfaglig rådgivning ved eksempelvis at hjælpe med at lægge en plan for, hvordan man kommer videre i livet.

Forælder Fondens mål er at styrke enlige forældre med udgangspunkt i empowerment om hjælp til selvhjælp og ud fra en psykosocial tilgang. De mener, at alle børn har ret til at vokse op i trygge rammer, med stærke relationer og glæde ved livet uafhængigt af deres forældres sociale og/eller økonomiske status.

Forælder Fonden har både ansatte og frivillige til at rådgive og hjælpe de enlige forældre på kollegierne og i de midlertidige boliger (Forælder Fonden, u.å.; interview med informant D, 25. januar, 2021).

Forælder Fonden er finansieret af Socialstyrelsen, kommunale tilskud, forskellige fonde og donationer fra privatpersoner (Forælder Fonden, 2020).

2.5 Analysestrategi

I dette afsnit præsenteres den analysestrategi, som jeg har anvendt i bearbejdningen af de data, jeg har indsamlet som min empiri.

Analysestrategien tager udgangspunkt i induktion, hvor besvarelsen af problemformuleringen er med afsæt i data fra den indsamlede empiri. Formålet med dette har været at bruge empirien til at identificere nogle generelle mønstre, fænomener og problemstillinger, som peger på teorier og begreber, der er relevante at besvare min problemformulering med (Olsen, 2018, s. 150-161).

Denne induktive strategi har altså en åben tilgang, fordi jeg lader empirien vise vej.

Søren Peter Olsen (2018) påpeger, at "viden er [...] noget, man aktivt konstruerer" (Olsen, 2018, s. 145) og sonderer mellem *forståelse* og *forklaringer*, da det for det første er vigtigt at være opmærksom på, hvad det er, analysen leder efter, og for det andet også udgør to adskilte traditioner, hvilket i øvrigt også i analysestrategisk øjemed er to adskilte tilgange, da der er væsentlig forskel på, hvordan analysen skal gribes an. Denne analysestrategi bruges til at søge en forståelse af, hvad det er et udtryk for, når civilsamfundsorganisationer udgør en så væsentlig del af det sociale arbejde med børnefattigdom i en velfærdsstat. Forståelsen er ligeledes i tradition med den hermeneutiske videnskabsteoretiske tilgang, hvor der vil foretages fortolkninger af fænomener, begivenheder og problemstillinger, som kan bruges til at skabe en mening og om muligt en større generaliseret konklusion (Olsen, 2018, s. 150-161).

2.6 Transskription

Specialets fire interviews har hver især en varighed på mellem 40 og 60 minutter. For at kunne bearbejde dem empirisk og analytisk er alle interviews blevet lydoptaget med informanternes accept. Interviewene er efterfølgende blevet transskriberet så ordret som muligt, således at udtryk som "øh" og eventuelle pauser i sætningerne er synlige. Det er dog nævneværdigt at understrege, at der altid vil gå noget tabt i kommunikationen, når den omdannes fra mundtlig kommunikation til skriftlig kommunikation, og dette var også tilfældet, da tre ud fire interviews foregik online via Teams eller Zoom, så den nonverbale kommunikation som mimik, gestik eller udfordringen i blot at høre, hvordan en sætning var ment, var særdeles sløret i forhold til, hvis alle interviewene havde været mulige at afholde med fysisk tilstedeværelse (Kvale og Brinkmann, 2009, s. 202-209).

2.7 Kodning af interviews

Meningskondensering betyder "at reducere større tekstsegmenter til meningsenheder" (Tanggaard og Brinkmann, 2015, s. 47) Meningskondensering er en type kodning, hvor man inddeler sine indsamlede data (empirien) i forskellige kategorier efter forskellige tematikker. Disse kategorier indeholder hver især en tematik, som betegner selve kategoriens indhold af udsagn. Temaerne vælges og navngives efter, hvad jeg som forsker finder naturligt passende i forhold til informanternes udtalelser, og når en eller flere tematikker dominerer, omformulerer jeg dem til

en kategori (Kvale og Brinkmann, 2009, s. 228). Begreberne, som jeg har brugt til at kategorisere et tema og inddelt interviewene i, vil jeg opremse nedenfor.

Denne type kodning er ydermere essentiel for den hermeneutiske tilgang, hvilket i øvrigt er den tilgang, jeg jævnfør mit afsnit om videnskabsteori benytter, fordi hermeneutik som videnskabsteori har fokus på beskrivelse og fortolkning af indholdets mening. Den giver god mulighed for at identificere og/eller sammenholde informanternes udsagn, således at kontraster eller identiske mønstre bliver fremtrædende og kan gøres til genstand for fortolkninger og teoretiske analyser – og endeligt, at adgangen til mine data er mere lettilgængelig og lettere at operationalisere, når jeg skal bruge dem til at lave en analyse (Kvale og Brinkmann, 2009, s. 228; Tanggaard og Brinkmann, 2015, s. 47-48).

Jeg har inddelt informanternes udsagn i seks forskellige kategorier. Kategorierne har fået følgende etiketter, fordi disse etiketter på naturlig vis var dækkende og beskrivende for informanternes udsagn. Kategorierne har ligeledes hver især fået en farve, som jeg har brugt til at markere informanternes transskriberede udsagn og dermed placere af udsagnet i pågældende kategori. Således bruges farven til at sammenkoble udsagn og temaet, så det bliver tydeligt, hvilket udsagn der tilhører pågældende tema. Farverne er følgende: grøn, rød, orange, lyserød, gul, blå. Nedenfor ses det desuden hvilken farve, der hører til det enkelte tema.

Temaer:

- Præsentation og finansiering af civilsamfundsorganisationen og informanterne. (grøn)
- Civilsamfundsorganisationens historiske baggrund for det sociale arbejde. (rød)
- Civilsamfundsorganisationernes generelle arbejdsopgaver samt arbejde med børnefattigdom. (orange)
- Civilsamfundsorganisationernes oplevelse af udviklingen i børnefattigdom. (lyserød)
- Civilsamfundsorganisationernes tilgang og holdning til børnefattigdom. (gul)
- Civilsamfundsorganisationernes oplevelse af hvordan velfærdsstaten tilgår og håndterer børnefattigdom. (blå)

2.8 Kritiske og etiske refleksioner

Samfundsvidenskabelig kvalitativ forskning er som den meste anden forskning en værdiladet aktivitet og indebærer derfor en række etiske problemstillinger (Brinkmann, 2015, s. 463-464). Jeg har forinden interviewets påbegyndelse indhentet informanternes mundtlige tilladelse til at optage interviewet og ligeledes informeret dem om, at lydfilerne slettes, så snart denne kandidatafhandling er afsluttet. Alle informanter blev tilbudt at få interviewspørgsmålene tilsendt via mail forinden interviewets afholdelse, således de kunne forberede sig, hvis de ønskede eller følte behov for det. Jeg har dog ikke tilbudt dem anonymitet, da informanterne i interviewet fremgår som direkte repræsentanter og talsmænd for deres pågældende civilsamfundsorganisationer og desuden også præsenterer sig med fulde navn og arbejdstitel/opgaver. Informanterne vil derfor også fremgå med eget navn i præsentationen af organisationerne, men løbende i opgaven vil de fremgå som henholdsvis informant A, informant B, informant C og informant D, og således vil de ikke optræde anonymt, men mere diskret og ikke så fremtrædende i løbet af specialet. Ved interviewets begyndelse blev informanterne ligeledes oplyst om de praktiske rammer for interviewets forløb.

Min problemformulering, der som bekendt lyder "Hvad er det et udtryk for, i en velfærdsstatslig kontekst, når civilsamfundsorganisationer udøver socialt arbejde med/mod børnefattigdom?", kan nemt tage en politisk drejning, hvis man som forsker ikke er særligt opmærksom på at forsøge at holde en politisk neutral linje i sine interviewspørgsmål. Brinkmann (2015) skriver dog, at det er umuligt som forsker at være politisk neutral, men spørger til, hvordan man undgår at blive et politisk redskab for nogle bestemte politiske interesser, og bør man overhovedet undgå det? (s. 464)

Mit dilemma er yderligere, at problemformuleringen er "særligt udsat" for politisk stillingtagen, fordi velfærdsstaten/velfærdssamfundet ofte er noget, der forbindes med den politiske venstrefløj, og opbakningen til forøget velfærd og bekæmpelse af fattigdom er ofte noget, som ses som mærkesager hos venstrefløjspartierne. Ikke desto mindre har det været yderst vigtigt, at de civilsamfundsorganisationer, jeg har interviewet, er politisk neutrale i deres sociale arbejde med børnefattigdom, hvilket flere af dem også har understreget i interviewene (Interview med

informant A, 2. marts, 2020; interview med informant B, 11. januar, 2021; interview med informant C, 14. januar, 2021; interview med informant D, 25. januar, 2021; Brinkmann, 2015, s. 464).

Et tredje dilemma, som egentlig både kan opfattes kritisabelt i forhold til etik, men metodisk højest sandsynligt har været en fordel i min udarbejdelse af interviewspørgsmål, er, at jeg i mine interviews er påvirket af, at jeg selv er uddannet socialrådgiver og har arbejdet med udsatte børnefamilier i en kommunal familieafdeling. Det har indflydelse således, at jeg tidligere har haft kendskab til børn, der levede i fattigdom og set, hvordan det påvirker deres hverdag og generelle udvikling. Dette kendskab betyder også, at jeg har en socialfaglig holdning til, hvad jeg mener der fra politisk og samfundsmæssig side bør blive gjort ved den børnefattigdom, som eksisterer i dagens samfund. Disse holdninger har jeg forsøgt at pakke væk under interviewene, men jeg oplevede, at det var sværere end forventet, fordi jeg også kunne bruge dem som viden til at få en god dialog med interviewpersonerne. Derfor forsøgte jeg hele tiden at afveje, hvor ofte jeg burde fortælle om mine meninger og erfaringer samt i hvilke situationer, det var passende.

Afslutningsvis er det blevet tydeligt for mig efter interviewenes afholdelse og særligt efter bearbejdningen og kodningen af mine interviews, at det alligevel er nogle ret forskellige organisationer, som udfører forskellige former for socialt arbejde på forskellige niveauer efter organisationernes ressourcer og politiske gennemslagskraft i samfundet.

Informant B fortæller blandt andet til sidst, efter at jeg er ved at runde interviewet af og spørger, om hun har noget at tilføje:

”Nej, altså ikke andet end, at jeg håber, at du fik noget ud af det, fordi som sagt ... Jeg sidder ikke med tal på de her ting andet, end hvad der lige vedkommer mit område. Og vi arbejder jo ikke specifikt med børnefattigdom, vi arbejder mere med netop livsduelighed og chancelighed”. (Interview med informant B, 11. januar, 2021)

Ligeledes refererer informant B under interviewet oftest til flygtninge fremfor børn, hvilket kan opfattes lidt problematisk, da det er børn, som er den primære målgruppe i dette speciale. Jeg mener dog ikke, at man kan tale om børnefattigdom, uden at tale om børn af forældre med

flygtningestatus, da mange af disse børn i Danmark lever under vilkår med få økonomiske ressourcer, fordi en stor del af flygtningebørnenes forældre har svært at komme i arbejde og derfor modtager en form for overførselsindkomst fra staten (Jespersen, 2019, s. 33-34). Oveni det modtager en stor del af flygtningene selvforsørgelses- og hjemrejseydelse eller overgangsydelse (det som tidligere hed integrationsydelse) (Udlændinge- og Integrationsministeriet, u.å., ¶Hvem kan få selvforsørgelses- og hjemrejseydelse eller overgangsydelse) fremfor kontanthjælp, hvilket er en ydelse, som er væsentligt lavere.

Ligeledes takkede Dansk Flygtningehjælp også ja til at deltage i interviewet velvidende om, at det ville handle om børnefattigdom, hvorfor jeg antager, at det er et væsentligt problem, som de også oplever i deres udførelse af socialt arbejde.

Yderligere blev det tydeligt i interviewet med informant D fra Forælder Fonden, at Forælder Fonden er en organisation, der hovedsagligt udøver socialt arbejde i marken og ikke på et politisk niveau. Informant D forklarer det med følgende:

”Vi er slet ikke kendte nok, vi er slet ikke store nok, fordi dem [organisationerne] som du nævner der, de har jo et kæmpe apparat bag sig, det har vi ikke, og Forælder Fonden har været igennem nogle svære perioder, og er ved at blive bygget op igen, så jeg tror at altså ... om nogle år vil det være, så vil det være realistisk, fordi så har vi også – man skal jo have noget dokumentation, man skal have noget materiale for, at kunne komme og være troværdig og sådan noget, og det er vi ikke lige nu.” (Interview med informant D, 25. januar, 2021)

I stedet for at opfatte interviewet med informant D mindre brugbart, synes jeg, det giver en god indikator på, hvad det også kræver af civilsamfundsorganisationer, når man ønsker at ændre noget strukturelt gennem for eksempel det politiske system. Et aspekt er at have ressourcerne til at udøve det sociale arbejde med børnefattigdom, et andet aspekt er så at have ressourcerne til at skabe nogle større samfundsfaglige forandringer, som ikke kun er for det enkelte barn og dets familier. Det fremgår nemlig tydeligt i min meningskondensering af interviewene, at civilsamfundsorganisationerne på tværs af hinanden har bred konsensus om, at de oplever en

relativ børnefattigdom, og at den relative børnefattigdom er en betydelig udfordring, når man bor i et velstående velfærdssamfund. Dette vil dog uddybes i analysen.

3.0 Videnskabsteoretisk ståsted

I dette kapitel ønsker jeg at præsentere det videnskabsteoretiske ståsted, jeg har valgt i dette speciale – hermeneutik. Kapitlet introduceres med den hermeneutiske cirkel og mine refleksioner hertil, og efterfølgende vil jeg forklare, hvordan der udspiller sig en dobbelt hermeneutik i relationen mellem mig som forsker og informanterne.

3.1 Den hermeneutiske cirkel

Jeg har i mit speciale valgt at benytte mig af den hermeneutiske tilgang og forståelse af min empiri. Hermeneutik handler om, hvordan vi skal forstå og fortolke læren om forskellige samfundsmæssige fænomener og handlinger. I den hermeneutiske filosofi opfatter man *forståelse* som en grundstruktur i den menneskelige væren. Disse *forståelser* skaber ifølge filosofen Hans-Georg Gadamer altid bestemte forudsætninger, som vi medbringer i ethvert møde med andre mennesker. Disse forudsætninger kalder Gadamer for *for-forståelse*, *før-mening*, og *fordomme*, og de har en væsentlig betydning, når man som forsker skal fortolke skriftligt materiale, sociale handlinger eller et interview som i mit tilfælde (Gilje, 2017, s. 127-128).

Nils Gilje (2017) skriver yderligere at:

”Selv om jeg forsøger at eliminere alle forudsætninger, vil jeg altid medbringe et vist mål af forståelse. Al forskning forudsætter, at forskeren bygger på en vis forforståelse. Den vil være betinget af ontologiske antagelser (opfattelser af, hvordan verden egentlig er), metodologiske programmer, teorier, tavs viden, praktiske færdigheder og lignende.” (s. 135). Altså er det ifølge Gilje (2017) heller ikke muligt at foretage et interview uden forudsætninger, og man bør i stedet hæfte sig ved, hvilke der er og hvorfor de er. Gilje (2017) bruger en brille-metafor til at forklare, hvordan man blandt andet kan blive bevidst om sine egne forudsætninger. Jeg ser børnefattigdom igennem nogle bestemte briller. Disse briller kan jeg ikke tage af, da de sidder bag mine øjne. Jeg kan ændre ved glassenes styrke og farve, og det vil jeg oftest gøre, forinden jeg deltager i et interview, fordi jeg i et bevidst forsøg vil prøve på at skue ned for mine forforståelser, før-mening og fordomme. Men det er dog i kraft af disse forudsætninger, jeg forstår

børnefattigdom som *noget* (Gilje, 2017). Det betyder, at mine tidligere oplevelser og erfaringer med børnefattigdom, som jeg blandt andet har opnået igennem min uddannelse som socialrådgiver, mit arbejde som socialrådgiver i en kommunal familieafdeling og mine egne personlige politiske holdninger, påvirker mit syn på børnefattigdom og dermed skaber forudsætninger for, hvordan og hvilke slags spørgsmål jeg vil stille i mine interviews med de fire forskellige civilsamfundsorganisationer. Disse forudsætninger kan jeg ikke fralægge mig, når jeg foretager interviews, men jeg kan forsøge at være bevidst om dem, således at jeg kan bruge dem konstruktivt under interviewsne. Et eksempel på dette var i min begrænsede mulighed for at skabe en god relation til informanterne, for på trods af at civilsamfundsorganisationerne var bevidste om at være politisk upartiske, så havde de stærke holdninger til, hvordan børnefattigdom eksempelvis skulle bekæmpes. Uden at tage et decideret parti forsøgte jeg i interviewene at være meget anerkendende og positiv i min tilgang til deres holdninger til børnefattigdom, således at jeg fik dem til at føle sig trygge og godt tilpas under interviewene (Gilje, 2017).

Denne tankegang har endvidere gjort det tydeligt for mig, at størstedelen af min motivation for dette specialeemne som beskrevet indledende i afsnittet "aktualisering" netop tager udgangspunkt i forforståelser, før-meningerne og fordomme. Nedenfor har jeg reflekteret og listet nogle af dem:

- Børnefattigdom er og har altid været et politisk brandvarmt emne, som nok de fleste er enige om ikke bør eksistere, men midlet til, hvordan vi når målet, er der stor politisk uenighed om.
- Jeg er uddannet socialrådgiver og har tidligere erhvervserfaring med at arbejde med udsatte børn, unge og deres familier i en kommunal familieafdeling som familierådgiver med myndighed. Jeg har dermed tidligere kendskab til, hvordan velfærdsstaten, herunder kommunerne, i praksis håndterer børn, der lever i fattige familier.

- Er det vigtigere, at de offentlige overførselsindkomsterne er præget af en økonomisk incitamentsstruktur og sender bestemte signaler om, at man ikke kan være på offentlig passiv forsørgelse, fremfor at børn skal leve i fattigdom?
- Er velfærdsstaten under pres, siden den ikke har udryddet børnefattigdom endnu? Det er jo hverken et nyt eller ukendt problem.
- Er det et bevidst valg, at staten skubber ansvaret for at løse børnefattigdomsudfordringerne over til civilsamfundet, når man tager magtstrukturer, relations-kompetencer m.m. i betragtning.

Ovennævnte er de forudsætninger, jeg er bevidst om, at jeg har, men der vil også være forudsætninger, som jeg ikke er bevidst om. De forudsætninger, som jeg ikke er bevidst om, omtaler Gadamer som dele af en *helhed*, som jeg ikke kan få et bevidst forhold til. Gadamer taler om, at alle vores forforståelser og fordomme udgør *et samlet hele*, denne helhed betegner han som en *horisont*, men en horisont kan vi aldrig overskue helt, og derfor må vi acceptere, at når vi fokuserer på bestemte dele, går andre dele tabt. Det er ifølge Gadamer ikke muligt at stille sig uden for helheden og analysere den (Gilje, 2017).

Ydermere forandrer horisonten sig, ligesom en horisont i bogstavelig forstand heller ingen grænse har. Horisonten er altså i bevægelse. Som forsker og i skrivende stund specialestuderende forstår jeg med udgangspunkt i den hermeneutiske tilgang altid en sag ud fra en bestemt horisont. Informanterne forstår ofte samme sag ud fra en anden horisont. Gadamer taler om en *horisontsammensmeltning*, som betyder, at to horisonter nærmer sig hinanden – ikke at forveksle med at de bliver identiske (Gilje, 2017, s. 136-137).

Denne forståelseshorisont er værd at bemærke, da jeg min erfaring som socialrådgiver kan have indflydelse på den horisont, jeg og informanterne forstår hinanden ud fra. Den fælles indsigt, vi har i det sociale arbejde med børnefattigdom, gør, at jeg i højere grad forstår verden ud fra informanternes horisont. Dette ud fra vores fælles socialfaglige kendskab til, hvordan fattigdom påvirker børns livsvilkår. Vores forståelseshorisont vil dog stadig ikke kunne betegnes som

værende identiske, da vi qua vores roller er forskelligt positioneret. Jeg deltager i interviewet som specialestuderende, forsker og har en undersøgende interesse, imens informanterne er repræsentanter fra en civilsamfundsorganisation, hvis interesse blandt andet er at tale de fattige børns sag. Horisontsammensmeltningen vil dog give en bedre forståelse af informanternes handling og tilføre specialet en bedre indsigt i informanternes oplevelse af den verden, hvori de forstår børnefattigdom og hvilken rolle de spiller i det sociale arbejde med børnefattigdom (Gilje, 2017).

3.2 Dobbelt hermeneutik og multipel hermeneutik

Imens et interview udspiller sig, forklarer Gilje (2017), hvordan det er uundgåeligt, at der opstår komplekse kommunikative og hermeneutiske relationer mellem informanterne og interviewer (forskeren). Der skelnes mellem informantbegreber og forskerbegreber, som er den viden, informanterne har og selv har fortolket samt den viden, forskeren har og får. Informanternes vidensbegreber betegnes som *konstruktioner af første orden* eller *første ordens begreber*, fordi det er viden, informanterne selv har opnået fra et sted og så fortolket. Når disse vidensbegreber er fortolket af informanten, er der tale om konstruktioner, der kan betegnes som *første ordens fortolkninger*, fordi begreber her er fortolket for første gang (Gilje, 2017). Disse første ordens fortolkninger er "common sense"-konstruktioner, hvor informanterne har givet deres viden en mening og så udvikler deres egen forståelse. Begrebet børnefattigdom er altså i allerede forinden interviewets udførelse fortolket af informanterne gennem deres viden, oplevelser og erfaringer, både personligt og igennem det sociale arbejde med børn og fattigdom. I interviewet vil de så videreformidle deres egne fortolkninger af viden videre til mig, hvilket også vil komme til udtryk i de såkaldte *sonderingss spørgsmål* jeg stillede i interviewet, hvor formålet er at få dem til at overveje og reflektere (Tanggaard og Brinkmann, 2015). Et eksempel på dette er "Hvordan oplever I som organisation, at børnefattigdom bliver et politisk problem?" (Interview med informant A, 2. marts, 2020; interview med informant B, 11. januar, 2021; interview med informant C, 14. januar, 2021; interview med informant D, 25. januar, 2021) Max Weber mente, at det var sociologiens opgave at bygge videre på disse forklaringer og fortolkninger, så når informanterne svarer på mine spørgsmål, vil der være to vidensformer til stede: En generel og muligvis overordnet fakta-baseret viden om børnefattigdom, eksempelvis kvantitative data i form af tal og statistikker på hvor mange

børn, der lever i fattigdom – og en fortolkningsbaseret viden af disse data, såsom hvordan organisationen på grundlag af de kvantitative data tilgår børnefattigdom i praksis. Her kan min egen erhvervs- og erfaringsmæssige baggrund igen risikere at give en indforståethed imellem informanten og mig, fordi det betyder, at der i mindre grad bliver stillet afklarende og kritiske spørgsmål. Denne betydning har jeg uddybet i det foregående afsnit om etik og kritik (Gilje, 2017).

Jeg har i min analyse valgt at tage udgangspunkt i informantens første ordens fortolkninger ved at bygge videre på de fortolkninger, der kommer til udtryk under interviewet, og som dermed kan karakteriseres som værende anden ordens fortolkninger. Disse fortolkninger er anden ordens fortolkninger, fordi jeg som forsker nu vil fortolke et udsagn, der i forvejen er blevet fortolket af informanten. Det vil sige, at jeg fortolker på en fortolkning. Efterfølgende kan der dog opstå en dobbelt hermeneutik, fordi informanterne på forskellig vis kan tilegne sig forskerens anden ordens fortolkninger. Det kan ske ved, at det blandt andet ikke længere kun er forskere, der benytter sig af forskellige samfundsbegreber, men at begreber som for eksempel "social klasse" er blevet en del af dagligdagens sprog, som benyttes uden for den akademiske forskerverden (Gilje, 2017). Det modsatte af den dobbelte hermeneutik kommer også til udtryk i interviewet med informant D, som synes, det er svært at bruge de samme betegnelser og begreber, som jeg benytter. Informant D fortæller:

"Du har selvfølgelig nogle bedre teoretiske ord for det, end jeg har, men jeg synes jo, at det er ... er rigtig positivt det der med at ... at kikke på det fra forskellige vinkler, ikke altså ... børnefattigdom har altid været min pointe, og når jeg har talt med journalister og sådan noget om netop det her med ... så har det været meget omkring økonomi, at det er meget mere end det, og der kan være ... sammenhæng, som jeg sagde tidligere." (Interview med informant D, 25. januar, 2021)

Da informanterne i interviewene deltager som professionelle fagfolk via deres civilsamfundsorganisationer, er det derfor heller ikke helt entydigt, hvorvidt der finder en dobbelt hermeneutik sted, fordi informanter ofte selv er bekendte med fagbegreberne i forvejen og bruger dem i deres professionelle virke. Ligeledes sker der heller ikke den samme normalisering eller "af-begrebsliggørelse".

Jeg vil dog mene, at der stadig sker en hermeneutisk spiralbevægelse, fordi der opstår en kommunikativ relation, hvor vi udveksler begreber, og informanterne bruger mine betegnelser eller begreber i deres besvarelse af mine spørgsmål. Et eksempel på dette ses i interviewet med Forælder Fonden, hvor informant D starter med at bruge betegnelsen "civilorganisation", men ændrer det til "civilsamfundsorganisation", som er det begreb, jeg benytter i mit spørgsmål til hende (Interview med informant D, 25. januar, 2021) Blot fordi informant D ændrer sit ordvalg, gør det ikke begrebet civilorganisation ukorrekt at benytte, men det viser, hvordan den kommunikative relation udvikles og udveksles, således at vi bliver påvirket af de ordvalg, der træffes.

Da dette speciales udarbejdelse er fundet sted med en barsel indover, har det ikke været muligt at følge et hold eller have specialmakker(e) som medforsker. Universitetet har været lukket på grund af COVID-19, og derfor er det begrænset, i hvor høj grad jeg har og har haft mulighed for at diskutere mine anden ordens fortolkninger med andre studerende eller undervisere. Derfor vil mine fortolkningsmæssige processer ikke være multiple hermeneutiske, men allerhøjst forblive dobbelt hermeneutiske (Gilje, 2017).

4.0 Analyse

4.1 Introduktion til analysen

I det følgende kapitel ønsker jeg at analysere den indsamlede empiri. Empirien vil blive belyst af udvalgt teoretisk litteratur, som understøttes af den relevante kvalitative og kvantitative forskning, der eksisterer på området.

Teorien vil præsenteres sideløbende med analysen og fortolkningen af informanternes udsagn og de tematikker, de bringer op i interviewene. Analysen vil tage udgangspunkt i de udvalgte civilsamfundsaktører, Kirkens Korshær, Dansk Flygtningehjælp, Børnesagens Fællesråd og Forælder Fonden som aktører, men vil løbende i analysen refereres til som informant A, B, C, D. Som en del af den induktive analysestrategi vil analysen tage udgangspunkt i de politiske reformer, love og generelle udviklingsmønstre, som civilsamfundsaktørerne oplever påvirker deres arbejde med børnefattigdom. De(n) primære reformer, lovgivning m.m. er der derfor redegjort for i

begrebsafklaringen, som kan genlæses efter behov.

Analysen er inddelt i to hoveddele, som er struktureret efter problemformuleringens to arbejdsspørgsmål, og som ligeledes søger at besvare dem.

1) Ud fra et børnefattigdomsperspektiv, hvilken udvikling er det så velfærdsstaten har gennemgået?

2) Hvilken rolle spiller civilsamfundsorganisationer i arbejdet med/mod børnefattigdom?

4.2 Ud fra et børnefattigdomsperspektiv, hvilken udvikling er det så velfærdsstaten har gennemgået?

4.2.1 En presset velfærdsstat

I Danmark er det staten eller kommunerne, der som offentlig myndighed varetager langt størstedelen af det sociale arbejde, der udføres, da staten kan karakteriseres som en universel velfærdsstat.

Gøsta Esping-Andersen (1990) står bag teorien om de tre velfærdsregimer eller velfærdsstater. Han taler for, at de teoretiske modeller, der i forvejen fandtes for velfærdsregimerne, var utilstrækkelige. Derfor grundlagde han tre former for velfærdsregimer ud fra et bredt perspektiv; den residuelle velfærdsstatsmodel, også kendetegnet som den liberale model, og som ofte karakteriseres som værende den velfærdsstat, USA har eller kommer i nærheden af; den korporative (socialforsikringsbaserede) velfærdsstatsmodel, også kendetegnet som den konservative model, og som er den model, der ofte ses i Kontinentaleuropa, eksempelvis Italien og Tyskland; og sidst, men ikke mindst, den universelle eller skandinaviske velfærdsstatsmodel, kendetegnet som værende socialdemokratisk og tilknyttet de skandinaviske lande (Esping-Andersen, 1990; Andersen, 1997).

Professor Jørgen Goul Andersen (1997, 2013) har indgående beskæftiget sig med velfærdsstatens udvikling i takt med, at der er kommet nye politikker, reformer og love på især beskæftigelses- og socialområdet. Goul Andersen hævder, at den universelle velfærdsstat er under pres, fordi den bliver udsat for megen omstilling og fornyelse, og jeg vil med hans udgangspunkt i hans teoretiske

diskussioner undersøge om dette pres også afspejles i civilsamfundsaktørernes arbejde med børnefattigdom.

Selvom der stadig er konsensus om, at den danske velfærdsstat kan betegnes som værende universel, er der sket en massiv udvikling siden den første bistandslov trådte i kraft i 1976 som en del af en større socialreform tilbage i 1970'erne (Retsinformation, 1975). En udvikling, som blandt andet indebærer kontanthjælpsloftet og indførelse af selvforsørgelses- og hjemrejseydelse eller overgangsydelse, som er en lavere ydelse, som personer, der ikke har været i Danmark i sammenlagt mindst ni ud af de seneste ti år (Udlændinge- og Integrationsministeriet, u.å.).

Analysen ønsker primært undersøge kontanthjælpsloftet og sekundært indførelsen af selvforsørgelses- og hjemrejseydelsen eller overgangsydelsen, fordi det er kontanthjælpsloftet og selvforsørgelses- og hjemrejseydelsen eller overgangsydelsen, som informanterne uafhængigt af hinanden og uden min direkte udspørgen selv benævner under interviewsene. Disse politiske tiltag har haft og har fortsat store konsekvenser for de levevilkår, børn af forældre uden arbejde lever under. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd har da også kunnet berette om en stor stigning i antallet af fattige børn, efter at kontanthjælpsloftet blev indført tilbage i 2015 af VLAK-regeringen (Venstre, Liberal Alliance og Det Konservative Folkeparti) og Dansk Folkeparti (Caspersen, 2018, s. 2-3). Det ses også i interviewene, hvordan flere af civilsamfundsorganisationerne bemærkede en øget efterspørgsel efter økonomisk hjælp hos dem, og hvordan det er svært at etablere sig, når de økonomiske midler er begrænsede.

Informant B forklarer eksempelvis, hvordan Dansk Flygtningehjælp har kunnet mærke, at den daværende integrationsydelse har påvirket deres målgruppe og den måde, de har skullet etablere sig i Danmark på:

”Det, der var rigtig svært, da det [integrationsydelsen] blev indført, og der er jo kommet en hel del stramninger i enden på det, det var rigtig svært, fordi det er dyrt at være fattig, altså hvis du er fattig, så er ti kroner pludselig meget, og hundrede kroner er rigtig meget, altså alt kan bare vælte læsset, ikke. [...] idet man nærmest ankom, så skulle man indenfor to uger, [...] faktisk være i beskæftigelse på en eller anden måde, om det så var i praktik eller i løntilskud eller et [sic], og det var en total umulighed i forhold til at skulle etablere sig i et nyt land med sine børn,

og der er så mange forventninger til de mennesker, de skal være rigtig gode forældre, der er totalt orienteret på aflæring, og de skal være ... de skal deltage i forældremøder og alt muligt andet, fordi ellers så er de ikke engagerede i deres børns fremtid, de skal lære sproget, selv at lære arabisk, og jeg vil sige, det er imponerende, hvad ... ja, jeg kører på andet år, ikke, og det er imponerende, hvad de kan nå nogle gange, og nogle gange kan de ikke, altså man kikker slet ikke på, at nogle gange er det bare ikke fysisk muligt, og der er forskel på vores kognitive muligheder, og der er forskel på vores indlæring, og hvis man så samtidig har en familie i hjemlandet og alle mulige andre steder, som man er bekymret om, altså det er bare ... det var en helt absurd situation dengang.” (Interview med informant B, 11. januar, 2021)

Informant B oplever, at integrationsydelsen skaber et pres på de nyankommne flygtninge i forhold til at få dem i arbejde så hurtigt, og hun mener, at denne tilgang indebærer urealistiske forventninger, fordi det simpelthen er for krævende at skulle nå at etablere sig helt lavpraktisk samtidig med, at de fleste ankommer med en blandet bagage på godt og ondt. En anden politisk påvirkning, som har påvirket børnefattigdommen, er kontanthjælpsloftet. Dette nævner informant C som et negativt omdrejningspunkt for børnefattigdommen:

”Ja, jeg tror, at et vigtigt nedslagspunkt i den forbindelse det er kontanthjælpsloftet. Jeg mener, at det er indført pr. 2016, hvis ikke jeg er helt galt på den.” (Interview med informant C, 14. januar, 2021)

Disse lave ydelser havde til formål at få borgere hurtigere i beskæftigelse på baggrund af en privatøkonomisk incitamentsstruktur. Den bygger på tankegangen, at det ikke skal være attraktivt at modtage overførselsindkomst, og hvis ydelsen er lav nok, så vil de hurtigere finde et arbejde. Denne incitamentsstruktur vil uddybes i et senere afsnit.

Udover incitamentsstrukturens symbolik giver den lille beskæftigelseseffekt anledning til at overveje, om de negative sociale konsekvenser står mål med de positive beskæftigelseseffekter.

Finansministeriets egne beregninger viser nemlig en sparsom effekt af kontanthjælpsloftet. Kontanthjælpsloftet har efter Finansministeriets egen effektanalyse flyttet 450 fuldtidspersoner

over i beskæftigelse (Finansministeriet, 2019, s. 6), hvor begrundelsen for indførelsen af kontanthjælpsloftet jævnfør aftalepapiret lød på, at der var sket en stigning i antallet af fuldtidspersoner på kontanthjælp fra 129.000 personer til 152.900 personer (Beskæftigelsesministeriet, 2015). Der vil altså stadig være 152.450 fuldtidspersoner på kontanthjælp, hvis der ses bort fra andre beskæftigelsesindsatser, som kan få personer i beskæftigelse. Ifølge informanterne skyldes effekten, at man ikke blot kan sænke ydelsen og forvente, at disse personer blot kan tage et arbejde, fordi der kan være nogle samfundsmæssige strukturer eller personlige barrierer, som forhindrer dem i det.

Informant A fortæller, at fattigdom er komplekst, fordi de få økonomiske ressourcer ofte hænger sammen med andre komplekse problemstillinger:

”[...] de her mennesker kæmper, og det kan være hjemløshed, misbrug og psykisk sygdom, eller det kan være det alt sammen på en gang. Så det er heller ikke nogen, hvad skal man sige, nemme ... der er ikke nogen [...] frugter man lige kan plukke og så sige; nå, men så er du fiks og færdig. At de problemstillinger, brugerne kommer med, bliver mere og mere komplekse. Og det ser vi jo især også i det børnefamiliestøttende arbejde, at det ... for der er der jo så flere personer involveret, kan man sige; Mor har nogle problemer, og de problemer smitter af på børnene, som så får nogle andre problemer, så det bliver sådan en ... Og så har [...] familierne også en person med nogle problemstillinger, så det er sindssygt komplekst og derfor også mere krævende”
(Interview med informant A, 2. marts, 2020)

Set fra et børnefattigdomsperspektiv er det ikke mange personer, som er kommet i beskæftigelse af kontanthjælpsloftet, når man sammenligner med det antal personer, som er blevet fattige som konsekvens af reformen, hvilket også er blevet kritiseret af blandt andet Rådet for Socialt Udsatte (Rådet for socialt udsatte, 2018).

Informant C beretter yderligere:

”Jeg tror, at man har truffet afgørelse om det [kontanthjælpsloftet] i [20]15, og så har man indført det fra 2016, og derefter er der ingen tvivl om, at [...] når vi ser på de enkelte ansøgninger [til eksempelvis julehjælp], så har de ringere økonomi, der er også flere, der har søgt hos os, fordi der er flere, der falder indenfor en gruppe, hvor det er relevant for dem at skrive, kan man sige. Og kontanthjælpsloftet havde den ret uheldige iboende effekt, at den især gik ud over

eneforsørgere, så folk der i forvejen var ret afhængige af deres boligstøtte, stod så som enkeltperson med relativt store offentlige overførsler, fordi man også har børn, når man er eneforsørger, har man jo naturligt nok børn, og børnepengene går så ind og er en del af den totale sum, man kan få i offentlige overførsler, så det er egentlig et loft at få i alt, kan man sige. Og der er det så boligstøtten, der ryger, og bor du i en uforholdsmæssig dyr bolig, som du måske ikke har råd til at flytte fra, fordi det også koster penge at flytte og kan være ret belastende for den sagskyld, jamen så er man på den, kan man sige. Og så som person med rigtig dårlig økonomi, så har man sådan set heller ikke nødvendigvis mulighed for at tage et lån, så kan det være, at man kan tage et kviklån, og det vil vi jo i allerhøjeste grad fraråde, at man gør. [...] det er et væsentligt nedslagspunkt, kontanthjælpsloftet, der er helt klart sket en ændring i både kvalitativt, hvor mange penge har dem, der søger, og hvor mange søger, det er der ingen tvivl om. Samtidig kan man sige i forbindelse med Covid19, har vi også oplevet en ekstra efterspørgsel, og det er så i kraft af, at man har børnene hjemme hele tiden, det kan være i kraft af, at man skal købe PC-udstyr til hjemmeundervisning, i kraft af man har en højere varmeregning, udgifter til el, til TV, internet osv., [...] eller hvis man har små børn, fik [de normalt] bleer i daginstitutionen, eller lignende, så lige pludselig så kan man sige, at de her småting, som de fleste middelklasse mennesker ikke ser som en stor udfordring, det er temmelig alvorligt i så lille en husholdning.” (Interview med informant C, 14. januar, 2021)

Informant A beretter om et lignende synspunkt som informant C og udtaler, at de faktisk har fordoblet mængden af det børne-/familiestøttende arbejde, som de udøver i dag:

”[...] Hvis du ser tilbage på bare for 3 år siden eller sådan noget, og så til hvor meget børne-/familiestøttende arbejde, vi har i dag, jamen så er det faktisk fordoblet på meget meget kort tid” (Interview med informant A, 2. marts, 2020)

Informanternes beretning om den øgede efterspørgsel på både økonomiske indsatser og sociale indsatser er i tråd den udvikling af børnefattigdom, som Arbejderbevægelses Erhvervsråd også har fundet frem til i deres registerbaserede analyser. Antallet af fattige børn er vokset over en længere årrække. Der er dog et vendepunkt i 2019, hvor antallet af fattige børn er faldet som

resultat af indførelsen af det midlertidige børnetilskud, men Covid-19 risikerer at sætte dette over styr (Caspersen, 2020; Beskæftigelsesministeriet, 2019).

Denne udvikling har informant C også været vidne til, men gør opmærksom på, at tilskuddet er midlertidigt og nævner som sagt også i ovenstående citat, at Covid-19 kan påvirke de kommende statistikker over antallet af fattige børn. Informant C siger:

”Vi har lige en enkelt lille pointe til det spørgsmål lige fra før, altså man kan sige, kontanthjælpsloftet også er totalt set i forhold til, hvor mange fattige børn der er i Danmark, så fik det det til at stige alvorligt, det fald vi har set det sidste år tid, det sidste måske knapt to år nu, er primært et udtryk for det midlertidige børnetilskud, [...] [som er lavet] netop for at imødekomme problemet til bestemte og meget udsatte grupper, og det har bragt tallet lidt ned. Men det er midlertidigt.” (Interview med informant C, 14. januar, 2021)

Ifølge civilsamfundsorganisationerne er der brug for en endelig løsning på, hvordan det kan undgås, at børnene, der har forældre på enten kontanthjælp eller selvforsørgelses- og hjemrejseydelse eller overgangsydelse, bliver ramt af fattigdom, for ellers vil børnefattigdommen ifølge informant C også forventes at fortsætte med at stige.

Der ses også en række langsigtede konsekvenser ved indføre politiske tiltag som kontanthjælpsloftet og selvforsørgelses- og hjemrejseydelse eller overgangsydelse, fordi de sender mange børn ud i fattigdom, dette på trods af at formålet med kontanthjælpsloftet og selvforsørgelses- og hjemrejseydelsen eller overgangsydelsen er, at forældrene skal få en bedre økonomi ved at tage et arbejde.

Rune Vammen Lesner (2016) har udarbejdet en undersøgelse, der konkluderer, at der er langvarige konsekvenser af at vokse op i fattigdom. Lesners (2016) rapport viser, at børn, der er vokset op i fattigdom, det vil sige under den daværende fattigdomsgrænse fra 2015 defineret ved en indkomst på 50% mindre end medianindkomsten, får dårligere betalte jobs, lavere placeringer i job-hierarkier, kortere uddannelse og, reduceret sandsynlighed for at blive gift, være samboende og have fået børn i 30-årsalderen (Lesner, 2016, s. 11-14). Om det betyder, at kontanthjælpsloftet

og selvforsørgelses- og hjemrejseydelsen og overgangsydelsen i virkeligheden blot sender flere udenfor arbejdsmarkedet på lang sigt, når børnene, der har levet i fattigdom, er blevet voksne, kan denne analyse ikke give en kausalt svar på. Det er dog væsentligt at have for øje, at ydelser og regler for at modtage dem, som oprindeligt var tiltænkt at påvirke voksnes muligheder for at komme i uddannelse eller beskæftigelse, også betyder, at børn kommer til at opleve fattigdom, selvom fattigdommen også blot kan være for en periode. Ifølge Lesner (2016) kan det dog have store konsekvenser for et barn blot at leve et ekstra år i fattigdom i løbet af de sidste år i folkeskolen, da dette vil reducere den disponible indkomst som voksen med 6,4%. Det er en fattigdom, som ifølge Lesners (2016) undersøgelser altså vil påvirke børnene negativt ind i deres voksenliv, således at de måske endda selv vil ende uden for arbejdsmarkedet og modtage overførselsindkomst. I den forstand kan man hævde, at de lave ydelser risikerer at skabe en ond cirkel, som er svær at bryde ud af, både for børn og voksne, og hvis børnene skal have bedre fremtidige kort på hånden, er det væsentligt, at udformningen af de politiske beskæftigelsestiltag tager hensyn til, at børnene ikke lever i fattigdom.

4.2.2 På vej væk fra universalismen?

I tråd med den øgede efterspørgsel på civilsamfundsorganisationernes økonomiske og sociale hjælp til børnefamilierne vil jeg se på, hvad begrebet universalisme egentlig indebærer. Dette sammenholdt med den udvikling, vi ser i velfærdsstatens overførselsindkomster og et ydelsesniveau, som tilsyneladende bliver lavere og lavere, taget i betragtning, at det må antages at være en universel kerneopgave tage sig af landets fattige børn.

Goul Andersen (1997) kalder det overraskende, at det i så ringe en grad er universalisme, diskussionerne har handlet om, taget i betragtning af at det er disse principper, som velfærdsstaten bygger på (s. 7), og han fremfører, at det ikke ville være nogen overraskelse, hvis tiltag som disse kunne være de første skridt på vej væk fra at være en nordisk velfærdsstat i Danmark (Goul Andersen, 2013, s. 119).

Den universelle velfærdsstat bygger på princippet om at omfordele fra alle til alle som en måde at skabe større lighed i befolkningen på. Her ville en borgerløn være udtryk for den ultimative form for universel velfærdsstat. Goul Andersen (1997) skelner mellem tre hovedtyper af universalisme,

indeholdende forskellige måder stater kan leve op til at være en universel velfærdsstat. Hovedkriterierne kan ses i nedenstående figur (Goul Andersen, 1997, s. 11), hvor der er tre hovedtyper af kriterier, og under hovedkriterie et og to er der nogle underkriterier, hvortil jeg vil forsøge at placere nutidens velfærdsstat og den udvikling, der har været, som påvirker børnefattigdommen.

Figur 2. Tre hovedtyper af universalisme-begreber.

- (1) ALLE ER I PRINCIPPET OMFATTET AF DE SAMME REGLER (generelle eller selektive)**
 - (1.1) Vageste: RETSBASERET (vs. skønsbestemt)
 - (1.2) Strammere: MEDBORGERSKABSASERET (vs. bidragsafh.)
 - a. Familiebaseret
 - b. Individbaseret
- (2) GENERELLE YDELSER: ALLE HAR ADGANG TIL DE SAMME YDELSER (IKKE NEGATIV SELEKTIVITET)**
 - (2.1) Flat-rate minimumsydelser
 - (2.2) Gradueret: Positiv selektivitet (basis+tillæg)
 - (2.3) Flat-rate adækvate ydelser
- (3) MULTIDIMENSIONAL BESTEMMELSE / ADÆKVATE YDELSER FOR ALLE**

Goul Andersen (1997) påpeger, at de fleste danske velfærdsordninger er universelle i den forstand, at de er *retsbaserede*, således at de tildeles personer efter objektive kriterier og dermed konstituerer nogle sociale rettigheder. Om personer lever op til de objektive kriterier, er dog ikke altid så ligetil at vurdere, da det afhænger af flere forhold. Kommunerne kan dels have forskellig praksis hvad angår fortolkningen af loven, dels kan økonomi have betydning for, hvorvidt kommuner bevilger en given ydelse, og frontpersonerne, f.eks. myndighedssagsbehandlerne, er også forskellige i deres socialfaglige vurderinger. Derfor ender mange velfærdsordninger med at være *skønsbaserede* velfærdsordninger, bygget oven på *retsbaserede* velfærdsordninger (Goul Andersen, 1997, s. 11-12). Goul Andersen (1997) tolker også det at "alle skal være omfattet af de samme regler" mere snævert, således at de sociale rettigheder kan være medborgerskabsbaserede, så personer er omfattet af de sociale rettigheder uafhængigt af om de selv har bidraget til dem (f.eks. antal år i Danmark), hvilket ellers er tilgangen til de sociale

rettigheder ud fra et konservativt velfærdsstatsperspektiv. Han er dog ikke helt tydelig om, hvor grænsen mellem medborgere og ikke-medborgere går, men henviser blot til befolkningen, hvorfor det må antages at være personer, som har fast bopæl i Danmark uanset statsborgerskab.

Ydelserne kan siges at være blevet mindre medborgerskabsbaserede i takt med, at vi fik starthjælpen i 2002, integrationsydelsen i 2015 og nu selvforsørgelses- og hjemrejseydelse eller overgangsydelse, fordi der nu bliver skelnet mellem den iboende befolkning afhængigt af længden af ens ophold i landet. Selvom man bor i landet og er medborger (men ikke nødvendigvis statsborger), så har man altså ikke nødvendigvis ret til kontanthjælp, men kan være henvist til selvforsørgelses- og hjemrejseydelse eller overgangsydelse, hvis man ikke har boet i landet i lang nok tid. Dette vil jeg således betegne som en bevægelse væk fra et universalistisk princip.

Det universalistiske princip "alle har adgang til de samme ydelser" er dog den mest udbredte definition af universalisme, men er blandt andet blevet kritiseret for, at ydelser, der oprindeligt var tiltænkt de resourcesvage, efterhånden er gjort tilgængelige for alle. Dette er dog i allerhøjeste grad set i forhold til serviceydelser, som der tilbydes i sundhedsvæsenet og på uddannelser, hvor det modsatte kan siges i forhold til de ydelser, der udgør det sociale sikkerhedsnet, fordi kontanthjælp og selvforsørgelses- og hjemrejseydelse eller overgangsydelse fortsat er målrettet dem med behov og således står i kontrast til en universalistisk borgerlønsmodel, som også ville udbetales til den beskæftigede befolkning.

De førnævnte ydelser er stadig tiltænkt samfundets resourcesvage, men efterhånden pålægges modtagerne af disse ydelser så mange regler og krav, som de skal opnå, at det udfordrer dem yderligere i at finde et ordinært arbejde. Yderligere ses det i velfærdsstater, der betegnes som universelle, at størstedelen af ydelser, som vel og mærke er flate-rate ydelser, fordi de består af et fast grundbeløb uafhængig af andre faktorer, er negativt selekterede, og disse flate-rate ydelser er på et niveau, der ekskluderer mange børn fra at deltage i samfundet på lige fod med andre børn fra forældre, der er i beskæftigelse.

Denne selektion er i høj grad også noget som ses i Danmark, hvor der kommer en øget mængde af krav man skal leve op til for at få ydelser, hvis man vil undgå at blive sanktioneret. Eksempler på dette er både selvforsørgelses- og hjemrejseydelsen eller overgangsydelsen, men i særdeleshed også kontanthjælpen, hvor et af kravene til at modtage kontanthjælp nu er at arbejde 225 timer indenfor nogle bestemte rammer. Goul Andersen (1997) hævder, at ydelser, der er negativt selekterede i sin generelle betydning ikke er universelle, men residuelle, fordi der således ikke er samme adgang til de samme ydelser (s. 14-15).

Den tredje hovedtype, de multidimensionale bestemmelser/definitioner med adækvate ydelser til alle, er ikke relevant at undersøge i en børnefattigdomskontekst, fordi de offentlige overførsler (kontanthjælp og selvforsørgelses- og hjemrejseydelse eller overgangsydelse), som informanterne henviser til, er flate-rate ydelser, det vil sige ydelser, som har et fast grundbeløb og ikke får tilpassede, individuelle tillæg. Jeg mener ikke, at eksempelvis det midlertidige børnetilskud kan anses som værende adækvate, fordi de ikke er tilpassede individets forhold. Det midlertidige børnetilskud kan nærmere anses som værende retsbaserede jævnfør Goul Andersens første hovedkriterie for universalisme (Goul Andersen, 1997, s. 16-17).

4.2.3 "Det skal kunne betale sig at arbejde"

Dette afsnit ønsker at undersøge forståelsen af de incitamenter, der ligger til grund for velfærdsstatens udvikling, og som kan være medvirkende til at forklare, hvorfor der fra politisk side fastholdes et ydelsesniveau, som bringer næsten 60.000 børn i fattigdom.

4.2.3.1 Den sociale investeringsstat for markedets skyld

Goul Andersen (2013) peger på begrebet *social investment welfare state* som forklaring på velfærdsstatens udvikling på dette område. I velfærdsstatens begyndelse drejede velfærdspolitikken sig om *politics against markets*. Velfærdsstatens primære opgaver bestod altså i afbøde de negative sideeffekter, som markedet tilbød i form af ulighed og social utryghed. Arbejdskraften blev anset som en *vare*, hvilket betyder, at arbejdernes levevilkår var meget afhængige af markedet, og her forsøgte velfærdsstaten forklaret med Esping-Andersens begreber (1990) at *dekommodificere* arbejderne, således at der, direkte oversat, sker en *afvareliggørelse* af arbejdskraften (Goul Andersen, 2013, s. 117). Sidenhen er der sket en bevægelse i formålet med

velfærdsstaten fra at have fokus på afvareliggørelsen af arbejdskraften til at have fokus på, hvordan arbejdskraften kan gøre gavn for markedet og den økonomiske vækst. Fokus er ændret fra at være på *politics against markets* til at være *varieties of capitalism*.

Velfærdsstaten som en institution, der yder service og bistand til dens borgere, har altså ifølge Goul Andersen udviklet sig til at være en institution, hvis primære formål er at understøtte markedet, og hvis sekundære formål er at give service og bistand til udsatte familier og børn. Det betyder, at den service og bistand, som ydes, også er tilrettelagt til at skynde borgere så hurtigt ud og i beskæftigelse igen som muligt, og den må endelig ikke hæmme markedets udvikling. Groft sagt kan det siges, at velfærdsstaten investerer i personer for at de kan komme ud og arbejde, for hvis de ikke arbejder, påvirker de markedet negativt. Ligeledes er i al fald nogle af de offentlige overførsler også på et økonomisk niveau, der ikke gør dem attraktive at modtage, og de kan således næsten siges at være symbolske (Goul Andersen, 2013, s. 117-118).

Informant A forholder sig i interviewet til netop, hvad denne *social investment welfare state* betyder, og hvordan det opleves i deres sociale hjælpearbejde. Hun mener, at samfundet er medvirkende til at skabe udsathed:

”Samfundet producerer udsatte med de strukturer, som er lagt, og [...] vi ser et velfærdssystem, der er gearet til den, der kan ... hvad skal man sige, gøre sin pligt og kræve sin ret, og det har vi stillet ret stort spørgsmålstejn ved, om det er helt fornuftigt, og vi har også konkret foreslået, at man opretter en fasttrack-ordning til udsatte, sådan så at i dét øjeblik, den udsatte endelig kommer ind af døren i det offentlige system, så ruller man i symbolsk forstand den røde løber ud. Så skal man ikke vente på konferencer og visitationer og alt sådan noget, så skal man have hjælp med det samme, fordi der er en ret stor risiko for, at hvis ikke man bliver mødt med kram og omsorg i døren, så vender man simpelthen om på hælen, og så ser man dem måske ikke igen, før det meget for sent og rigtig, rigtig dyrt.” (Interview med informant A, 2. marts, 2020)

Udfordringen med denne *social investment welfare state* er også, at udover at være medvirkende til at skabe fattigdom, så er formålet ikke at tage sig af udsatte borgere sådan som en universel velfærdsstat er, men de udsatte borgere udgør en stor andel af dem, der modtager overførselsindkomst, og når de har brug for hjælp og støtte, så er det vigtigt for deres udvikling, at

hjælpen og støtten er der med det samme, for ellers risikerer de at få det værre eller forblive på overførselsindkomst. Forandringen i, at *borgerne nu er til for staten, og staten ikke er til for borgerne* bliver altså tydelig i informant A's eksempel om, at som velfærdsstat må staten stå klar til at hjælpe borgeren, når der er brug for det. I stedet ser vi en velfærdsstat, der ifølge kritikerne mistænkeliggør borgere og er tilbøjelig til at opfatte arbejdsløshed som en manglende lyst til at deltage på arbejdsmarkedet, hvilket resulterer i endnu flere krav fra politisk side. Goul Andersen (2013) formulerer det således:

”Tilbøjeligheden til mistænkeliggørelse, til at understrege pligter og flertallets værdier og til at betone den enkeltes eget ansvar for sociale problemer har ikke været set tidligere. Det bemærkelsesværdige er den måde, argumenterne bygges op på. Firkantet sagt: Vi har store sociale problemer – så nu må de tage sig sammen!” (Goul Andersen, 2013, s. 115)

4.2.3.2 Skismaet mellem det aristoteliske og epikuræiske menneskesyn

Denne bevægelse væk fra, at staten er til for borgerne, involverer et specifikt menneskesyn og problemopfattelse, der forstår socialt udsatte og sociale problemer ud fra et helt andet perspektiv. Per H. Jensen og Annick Prieur (2015) sætter følgende ord på udviklingen:

”[...] socialpolitikken er ved at forlade et syn på klienterne som socialt belastede, men [som] reflekterende individer som potentialer der kan udvikles, og i stedet tilnærmer sig et syn på klienterne som rationelle og kalkulerende aktører, der selv har valgt at komme på overførselsindkomster og i socialt uføre.” (Jensen og Prieur, 2015, s. 145)

Jensen og Prieur (2015) skelner mellem det aristoteliske og epikuræiske menneskesyn og tager udgangspunkt i disse menneskesyn til at forklare den udvikling, som de beskriver i ovennævnte citat.

Ifølge en aristotelisk opfattelse er mennesket et socialt væsen, der tilstræber velfærd og det gode liv. I denne opfattelse er det velfærdsgivende, når mennesket udfylder sin rolle i samfundet efter de normer og regler, der fastsætter samfundets rammer. Disse normer og regler indlejres i menneskets habitus. For at kunne udfylde denne rolle bedst muligt er mennesket afhængigt af økonomiske ressourcer, gode sociale relationer og mulighed for politisk deltagelse (Jensen og

Prieur, 2015, s. 146-147) Dette er forudsætningen for at kunne handle fornuftigt. Individet kan dog komme ud for nogle ydre omstændigheder eller begivenheder, som er uønskede og ufrivillige. Disse omstændigheder kan slå individet ud af kurs og forhindre individet i at leve det gode liv. Her mener Aristoteles, at samfundet skal kompensere individet og foranstalte således, at alle individer har samme muligheder og livschancer. Aristoteles' menneske- og problemforståelse er altså efter min bedste læsning i overensstemmelse med den universelle velfærdsmodel (Jensen og Prieur, 2015, s. 148) og de karaktertræk, som den universelle velfærdsmodel indebærer jævnfør Goul Andersens (1997) udlægning af, hvad universalisme er, og som jeg analyserede tidligere i kapitlet.

Det epikuræiske menneskesyn har nogle andre perspektiver på, hvordan mennesket eller individet opnår det gode liv. Ifølge Epikur er mennesket egoistisk styret fra naturens side. Det vil sige, at mennesket skal ses som værende beregnende og kalkulerende. Individet vil ud fra denne optik altid foretage en afvejning, inden det begiver sig ud i noget arbejde for at opnå lykke og det gode liv. Denne kalkulering af arbejdet er nødvendig, fordi individet anser arbejdet som lidelse og smerte, og det er derfor vigtigt, at individet ser det større formål i at udføre arbejdet og gennemgå smerten for til sidst at modtage belønningen (Jensen og Prieur, 2015, s. 148-149). Jensen og Prieur (2015) påpeger også, at mennesker naturligvis er individuelle, og derfor er det også forskelligt, hvordan de oplever lykke. Noget har mere værdi for nogen, for eksempel en dyr og en billig bil. Der skal arbejdes hårdere og længere, hvis man skal have råd til at købe en dyr bil, og her vil det epikuræiske menneske lave en beregning af, hvorvidt det kan betale sig. Det vigtigste er, at der ud fra de(t) foretagne valg er overskud på lyst-smerte-kalkulen, da dette overskud giver den optimerede velfærd i sidste ende (s. 148-149).

Denne menneske- og problemforståelse matcher mange af de karaktertræk, som dels ses ved den residuelle velfærdsmodel. En velfærdsmodel som er indrettet med lave ydelser, og som kun gives til de borgere, der absolut ikke har mulighederne for at klare sig selv, og som dels ses i den seneste udvikling af den danske velfærdsstat, som er ved at finde vej herhjemme ifølge kritikerne. Pointen er også, at hvis ledighed belønnes med høje generøse ydelser fra staten, vil der opstå flere sociale problemer og skabes en afhængighedskultur. Det lave niveau for offentlige overførsler sikrer altså ud fra denne logik en stor arbejdsvillighed blandt de ledige (Jensen og Prieur, 2015, s. 149).

Ud fra informant C's udsagn ses det, at de oplever en forandret incitamentsstruktur, som læner sig op af den epikuræiske problemforståelse. Informant C fortæller følgende:

”Ja, [...] jeg tror, at det er et produkt af en borgerlig diskurs igennem længere tid, som, kan man sige, bygger på, at for det første [...] det skal kunne betale sig at arbejde, og [...] der ligger den grundholdning, at det allerbedste for børnene, det vil være, hvis deres forældre får et arbejde. Eller ja ... altså og på den måde bliver gode rollemodeller, det er vi jo sådan set fuldstændigt enig, vi er bare uenige i målet dertil. Og der har i en årrække – om ikke andet – været en diskurs, der har bygget på, at det med at tilbøjeligheden vil stige alt andet lige, hvis man sænker kontanthjælpen [...] [der er] også liberale økonomer, der vil være enige i, at den ikke holder på kontanthjælpsystemet [...] [fordi] der er man sådan set nede og forringe en økonomi, der i forvejen ikke begunstiger dem til at kunne gå ud og tage et arbejde.” (Interview med informant C, 14. januar, 2021)

Udsagnet ”det skal kunne betale sig at arbejde” er præget af en liberal diskurs som oprindeligt stammer fra aftaleteksten om kontanthjælpsloftet (Beskæftigelsesministeriet, 2015), og afspejler bevægelsen fra den aristoteliske problemforståelse til den epikuræiske problemforståelse. Konflikten bliver dog fremtrædende, når informant C fortæller, at selvom der nok er bred politisk enighed om, at ingen børn skal vokse op i fattigdom, så er der stor uenighed om målet dertil. Derfor er det heller nogen overraskelse, at det således blandt andet er de borgerligt-liberale partier, som står bag kontanthjælpsloftet, fordi den liberale ideologi knytter sig til en residual velfærdsstat, som det eksempelvis ses i USA.

Informant B oplever det samme som informant C, nemlig at ydelsesniveauet af magthaverne bliver opfattet som et incitament til at tage et arbejde, men egentlig blot resulterer i flere sociale problemer:

”Ja, men det kan man sige, fordi børn i vores målgruppe de er jo indirekte påvirket af de ydelseslofter, som deres forældre har været underlagt. Og det er jo sådan [at] kontanthjælp og starthjælp og alle mulige diverse former for integrationsydelse og særregler for flygtninge, særligt [...] skulle have været incitamentet til beskæftigelse, og noget af det har jo resulteret i en større

armod i stedet for.” (Interview med informant B, 11. januar, 2021)

Informant C og B's oplevelser med, at de lave offentlige overførsler blot fører til flere sociale problemer og udfordringer, vidner også om det faktum, at en epikuræisk problemforståelse er ved at vinde indpas i socialpolitikken. Det er en problemforståelse med en incitamentsstruktur, der hedder, at ydelsesniveauet på overførselsindkomsterne fastlægges efter en frygt eller mistillid til, at befolkningen ikke har lyst til at tage et arbejde og bliver dovne. Dette på trods af at Jensen og Prieur (2015) henviser til professor Christian Albrekt Larsen, som har lavet undersøgelser, der viser, at den danske befolkning ikke anser arbejdsløse, der modtager offentlige overførsler, som værende dovne og mangle viljestyrke til at tage et arbejde. Ifølge Albrekt Larsen er det kun 14 % af den adspurgte befolkning, der mener, at dovenskab og manglende viljestyrke til at tage et arbejde er årsagen til, at de lever i fattigdom (Jensen og Prieur, 2015, s. 149-150).

4.2.3.3 Manglende fattigdomsgrænse fjerner fokus fra børnefattigdom

Denne udvikling bekræftes også i, at samme år, som kontanthjælpsloftet indførtes (Beskæftelsesministeriet, 2015), afskaffede den daværende regering også den nationale fattigdomsgrænse, og fattigdommen blev mindre synlig i statistikken. Informant C fortæller:

”Nedprioriteringen af børnefattigdom i velfærdsstaten ses også ved, at vi ingen national fattigdomsgrænse har. Danmark havde en fattigdomsgrænse tilbage i 2015. Og det har vi haft førhen, blandt andet fra 13 til 15 mener jeg nok, er den seneste [...] det var [...]den socialdemokratiske regering, der indførte den, den er baseret på FN's mål, som hedder, at man skal ... som enkeltperson tjener under halvdelen af medianindkomsten og have en formue på under 100.000 kroner, så vidt jeg husker der. Og så kan man defineres som relativt fattig eller levende i relativ fattigdom. Den eksisterer ikke længere i Danmark. Den efterfølgende borgerlige regering afskaffede den danske fattigdomsgrænse. Og man kan sige, at verdensmålene lægger op til, at alle lande i verden i henhold til nationale definitioner skal halvere fattigdom i alle dens afskygninger. Og det vil så sige, at man også der taler om relativ fattigdom. Og det er meget, meget svært at opnå det at halvere det i henhold til nationale definitioner, når man ikke har en national definition. Så det er jo noget, vi også er meget optaget af, at det skal vi have. Men de sociale organisationer, der arbejder for udsatte børn og taler om børnefattigdom i den her ramme,

de bruger FN's mål. Og OECD's [Organization for Economic Co-operation and Development] definition, som jo er under FN, og den hedder altså halvdelen af medianindkomsten." (Interview med informant C, 14. januar, 2021)

Så på trods af en markant stigning i antallet af fattige børn i forbindelse med indførelsen af kontanthjælpsloftet (Lesner, 2016), blev det mindre tydeligt, at de fattige børn var eksisterende. Det blev sværere at argumentere for en reel børnefattigdom, når der ikke eksisterer en national og bredt anerkendt fattigdomsgrænse. Omfanget blev sværere at overskue og gennemskue, og ligeledes kan det synes mere udfordrende for forskere og økonomer at måle udviklingen, fordi de ikke kan tage udgangspunkt i den samme officielle grænse, men selv må udvælge og operere med andres definitioner.

Selvom der ingen officiel grænse eksisterede, forblev børnefattigdommen tydeligere hos civilsamfundsorganisationerne, og Informant A fortæller, hvordan de oplevede, at mange af deres voksne, som havde børn, pludselig fik et større behov for børnefamilieorienteret socialt arbejde:

"Folk ved godt, hvem vi er, og ved godt, at man kan altid gå ned til os få hjælp, jeg kan fortælle dig en udviklingshistorie om vores varmetue i Torvegade på Christianshavn, som jo ligger på Christiania, som var en traditionel varmetue for 2 år siden, som havde noget børne-/familiestøttende arbejde ved siden af, fordi at mange af de brugere, der kom i varmetuen jo også havde familier, og man kunne se, at det gav faktisk meget god mening, at man hjalp med at støtte op om familierne, og det arbejde har sådan set udviklet sig både langsomt men sikkert, men også utrolig hurtigt til, at den varmetue den findes ikke mere, den er blevet til Børne Caféen, så [...] dens fokus er rent på børnefamilier [...] Og [...] i Børne Caféen jamen så opdager de, at [...] når de [her børn] kom ned til dem om eftermiddagen, når de havde været i skole, de var glubende sultne, altså de hældte mad på de her unger, og så... så lærer man sådan egentlig og finde ud af, "nå, det er simpelthen fordi I [...] ikke [får] madpakker med, og I får ikke nødvendigvis morgenmad derhjemme, fordi det har mor og far, hvis der er en far, det har de ikke råd til" – nå, hvad gør vi ved det? Vi laver nogle madpakker, så starter man med at smøre 5 madpakker [...]" (Interview med informant A, 2. marts, 2020)

Informant A fortsætter:

”Helt lavpraktisk ikke! Og det er meget sådan; Nå, men der er et behov, sådan er Kirkens Korshær på en eller anden måde: ”hov, der er nogle, der mangler noget, det ordner vi lige...” til at man nu smører 25 madpakker om dagen, ikke.” (Interview med informant A, 2. marts, 2020)

Manglen på madpakker er altså også et konkret udtryk for den børnefattigdom, som kontanthjælpsloftet har medført. Denne type fattigdom kan endda betragtes som værende mere end relativ, fordi den omhandler sult, som er et basalt behov og nødvendigt for at overleve. Selvom de fleste fattigdomsudfordringer kan betragtes som relative, så er det et problem, fordi det medfører eksklusion af børnene, så de ikke kan deltage på lige fod med andre børn i skolen og kan opleve, at deres trivsel og læring påvirkes negativt. (Interview med informant A, 2. marts, 2020)

4.2.4 Opsamling på analysedel 1: Velfærdsstatens udvikling ud fra et børnefattigdomsperspektiv

Der er sket og sker fortsat massive forandringer i den danske velfærdsstats indretning. Goul Andersens (1997) diskussion af, hvorvidt velfærdsstaten er under pres, har bidraget til en tydeliggørelse af, at politiske tiltag som kontanthjælpsloftet og selvforsørgelses- og hjemrejseydelse eller overgangsydelsen udfordrer universalismen i velfærdsstaten. I takt med, at der stilles flere krav til ledige forældre, og der sanktioneres hårdere, hvis de ikke kan leve op til kravene, bliver flere børn påvirket heraf. Flere børn kommer til at leve i fattigdom, en fattigdom, som ifølge Lesner (2016) vil påvirke børnenes fremtid som voksne. Denne udvikling i velfærdsstaten er altså ikke en helhedsorienteret udvikling, som tager højde for, hvordan politiske tiltag rammer flere personer udover dem, de er tilsigtet. Udviklingen øger børnefattigdommen og kan ud fra et børnefattigdomsperspektiv siges at være tilrettelagt lidt snævert og kortsigtet, fordi statens højeste prioritet bliver, at det skal kunne betale sig at arbejde. Groft sagt jagter man små beskæftigelseseffekter med store sociale konsekvenser. Den universelle velfærdsstat risikerer derfor at blive symbolsk for de børn, der lever i fattigdom. På lang sigt risikerer jagten på de små, kortsigtede beskæftigelseseffekter at blive kontraproduktiv, fordi fattigdommen jævner Lesner (2016) vil få store konsekvenser ind i børnenes voksenliv, når vi taler om arbejdsmarkedstilknytning, uddannelsesniveaue og lignende parametre.

4.3 Hvilken rolle spiller civilsamfundsorganisationer i arbejdet med/mod børnefattigdom?

4.3.1 Civilsamfundsorganisationer som politiske talerør og vagthund

I forlængelse af første analysedel ønsker jeg at skitsere civilsamfundets rolle(r) i det sociale arbejde med børnefattigdom og betydningen heraf.

Ovenfor sås en velfærdsstat som konstant er under forandring med nye politiske reformer og love, og derfor bliver de forskellige befolkningsgrupper afhængige af at kunne søge hjælp hos civilsamfundsorganisationerne, for deres sociale og økonomiske forhold ændrer sig som følge af politiske tiltag. Lesners (2016) forskning i de langsigtede konsekvenser af børns opvækst i fattigdom understreger, at socialt arbejde fra civilsamfundsorganisationer er nødvendigt, hvis børnenes livschancer skal forbedres, og fattigdommens negative konsekvenser skal minimeres. Derfor er det også civilsamfundsorganisationernes rolle selv at udarbejde forskning og indsamle viden, som de kan bruge til at påvirke den politiske retning med det formål at forbedre børnenes opvækstvilkår. Informant B fortæller:

”Ja, vi laver i hvert fald [...] konkrete undersøgelser, altså vi måler på næsten alt, vi laver [...] men noget måler vi mere i dybden på, ikke. Og de resultater kan vi jo bruge til at understøtte ... et behov for at gøre noget ved børnefattigdom, og vi er blandt de 18 organisationer, der [...] netop har skrevet til statsministeren om afskaffelse af børnefattigdom, og vores [...] grundlag for at kunne det, det er jo fordi, at vi ser det, vi ser konsekvenserne af de her særregler [...] for vores målgruppe, for de børn der er i vores målgruppe, ikke.” (Interview med informant B, 11. januar, 2021)

I takt med udviklingen af velfærdsstaten er børnefattigdom et område indenfor det sociale arbejde, hvor civilsamfundet efterhånden spiller en større rolle, og der eksisterer mange civilsamfundsorganisationer, som er til gavn for børn. Her kan det nævnes Røde Kors, Red Barnet, Børns Vilkår og Mødrehjælpen.

Børnefattigdom er et komplekst socialt problem, fordi det ikke er muligt at isolere problemet til økonomi. Der er ofte flere udfordringer som psykiske sygdomme eller misbrug hos forældrene, der spiller en betydelig rolle i forhold til, at familierne forbliver på overførselsindkomster og ikke kan tage et arbejde, og således ender børnene med at leve i fattigdom. Dette ses både hos

informanterne og i forskningen (Lesner, 2016; Interview med informant A, 2. marts, 2020; Interview med informant C, 14. januar, 2021).

Oprindeligt var civilsamfundet hovedsageligt dem, som leverede sociale ydelser til den del af befolkningen, som ikke havde mulighed for at klare sig selv. Dette har dog ændret sig i takt med, at velfærdsstaten er blevet opbygget og udbygget i Danmark især i efterkrigstiden (Boje, 2013, s. 653-655).

Det ses blandet andet ved, at det er muligt at få bevilget økonomisk hjælp til børnene i familier med lave indkomster. Familierne kan søge økonomisk støtte hos kommunens børnefamilieafdeling efter eksempelvis § 52a eller § 11 stk. 6 i Lov om Social Service (Retsinformation, 2018, ¶ kapitel 11) til fritidsaktiviteter eller andre genstande, som afholder børnene fra inklusion i samfundet. Dog er det ikke altid så ligetil at modtage hjælp via den kommunale børnefamilieafdeling, fordi det, som familierne ofte mangler, kan betegnes som genstande, der medfører relativ fattigdom og ikke absolut fattigdom. Det er altså ikke genstande, som er absolut nødvendige for at kunne overleve. Dette kan eksempelvis være en computer, som informant C fortæller i følgende udsagn, men denne øgede efterspørgsel kan siges at være blevet generel som en tendens, både når det vedrører økonomiske hjælpepakker, for eksempel julehjælp, men også sociale indsatser, som bidrager til at inkludere børnene i samfundet på ligefod med andre børn, eksempelvis ved at smøre madpakker til skolebørn eller tilbyde ferielejre til familier, som ikke kan finansiere det selv (Interview med informant A, 2. marts, 2020; interview med informant C, 14. januar, 2021).

Informant C fortæller:

"[...] det er os, der har fingeren på pulsen og ser de konkrete problemer, der opstår af det. Og det kan så være, at der er nogen, der [...] klager over, at de ikke har en computer til skolearbejde eller ... aldrig rigtig har en god madpakke med, eller [...] måske ikke har madpakke med overhovedet. Eller lignende. Altså den information er jo ikke så let tilgængelig, fordi det kræver, at man hører fra folk, der i forvejen ikke udtaler sig offentligt. Og der i forvejen måske er decideret bange for det offentlige. Og der har vi en indgang til noget information, man ikke sådan lige kan få, hvis man er myndighed." (Interview med informant C, 14. januar, 2021)

Informant B fortæller:

”Når vi skriver under på sådan en [erklæring] omkring stop børnefattigdom, så er det jo fordi, at der er børnefattigdom [...] det er ikke fordi, at alle børn har ret til en computer og en iPad og en telefon, men hvis det er de redskaber, der skal til for, at man kan indgå på lige vilkår i den danske folkeskole fx, så er det jo et minimum [...]” (Interview med informant B, 11. januar, 2021)

4.3.1.1 Civilsamfundsorganisationernes dobbelte orientering

Ifølge Thomas P. Boje (2013) er civilsamfundet også stadigvæk en grundlæggende del af velfærdsstaten og hjælper fortsat med at få velfærden i velfærdsstaten til at fungere ved blandt andet at tilbyde serviceydelser, som informanterne beskriver ovenover, til dens borgere (s. 653). Civilsamfundets rolle har dog udviklet sig markant fra at have en rolle, hvor de primært udførte det sociale arbejde, til nu at stå i baggrunden og yde socialt arbejde enten som supplement til velfærdsstatens sociale arbejde eller på de områder, hvor velfærdsstaten ikke udfører socialt arbejde på trods af behov herfor.

Boje (2013) tager udgangspunkt i Jürgen Habermas’ systemiske sfærer, der siger, at foreninger, som typisk agerer i en offentlighedssfære, vil have en dobbelt orientering i deres politiske engagement. Dels forsøger de at påvirke det politiske system, dels forsøger de at engagere og forstærke den indflydelse, som de civile organisationer har i offentlighedssfæren (s. 654). Dette ses faktisk hos alle de interviewede informanter, bortset fra informant D, som fortæller, at Forælder Fonden ikke har de fornødne ressourcer til at være aktiv i den politiske debat på trods af, at det er et ønske, de har for fremtiden (Interview med informant D, 25. januar, 2021). Informant C fortæller nedenfor også, hvordan det er nødvendigt at have en vis pondus i form af at repræsentere mange forskellige organisationer, som bidrager med viden om børnefattigdom, men også en gennemslagskraft:

”[...] Vi er en paraplyorganisation med p.t. 16 medlemmer. Og det vil sige, at vi [...] danner fælles talerør for en række organisationer, der alle sammen har det til fælles, at de arbejder for udsatte børn og unge i Danmark. Så alle børn, [...] der på den ene eller den anden

måde kan defineres som udsatte. Og der kan man så sige, at der falder børn, der fx lider af ensomhed, hvis det er deres eneste problematik [...] ikke som sådan indenfor vores genstandsfelt, altså udsathed er [...] typisk mangefacetteret ... en mangefacetteret problemstilling, som både måske handler om, at man har ikke så mange penge, at man ikke har noget netværk, jamen, at man eventuelt har en række diagnoser, og i øvrigt måske er ensom. Så i forhold til vores medlemsbase [...] så arbejder mange med anbragte børn, som er måske den mest åbenlyst udsatte gruppe i Danmark, og på den måde både interessevaretager på baggrund af de børn og driver en række institutioner rundt omkring i landet. Så vi prøver at være [...] praksisnære samtidig med, at vi så er den politiske overbygning i fællesrådet, som udtaler os politisk på vegne af vores medlemmer. Så paletten er noget bredere end anbringelse, det drejer sig også om fx fattigdom, det drejer sig også om misbrug, og [...] på den måde berører [vi] sådan set de fleste aspekter af ... hvad det vil sige at være et udsat barn i Danmark.” (Interview med informant C, 14. januar, 2021)

Ud fra informant C's udtalelse forsøger de her at varetage det, som Boje (2013) kalder en kritisk funktion. I disse funktioner skelnes mellem to forskellige former for inddragelse af civilsamfundsorganisationerne i politiske kontekster. Informant C's udsagn ovenover vidner her om, hvordan de primært søger den første form for inddragelse. De er aktører i den politiske beslutningsproces, hvor de idealistisk forsøger at sikre de berørte børn og deres familier og indgår i en åben og ligeværdig dialog, der sikrer de bedste vilkår for dem. Det betyder, at når der er politiske lov- og beslutningsforslag og lignende, som kan komme til at vedrøre de ovennævnte udsatte børns livsvilkår, så er det informant C's opgave at være oplyst om, hvad børnene har behov for fra medlemsorganisationerne og således påvirke beslutningsprocessen i en retning til gavn for dem.

Den anden form for inddragelse er ifølge Boje (2013) civilsamfundsorganisationernes rolle som vagthund, når børnenes civile, politiske og sociale rettigheder skal forsvares (Boje, 2013, s. 654-655). Informant C giver nedenstående eksempel, hvor de ikke er enige i det politiske mål, der er blevet opstillet om, at flere børn skal anbringes udenfor hjemmet:

”Børnesagen har ud over [...] hvis vi starter med den [mest direkte] politiske del af [...] vores arbejde, så handler det om, at vi påvirker den offentlige debat, og vi påvirker så vidt

muligt lovgivningen, blandt andet gennem høringssvar, igennem indlæg i forskellige medier i forhold til den offentlige debat, gennem at afsøge for møder med ministre og andre politiske ordførere, der kan tage vores pointer med videre, de kan bestå i at sende anbefalinger til regeringen, senest sidste år i forbindelse med barnets lov [...] statsministeren varslede vist i sin nytårstale, ja, fra 19 til 20, at der skulle anbringes flere børn ... og det er sådan noget, man som organisation, der arbejder for udsatte børn, kan undre sig gevaldigt over, fordi det virker lidt ... som om, at de ikke har spurgt nogen, der ved noget om det. Hvis jeg nu skal sige det meget firkantet, for det er ikke helt så simpelt. Det er et helt utroligt komplekst område, som man må sige, at de udmeldinger der kommer fra regeringen i den forbindelse, de er i hvert fald kommet ganske galt i halsen på stort set alle dem, jeg kan komme i tanke om. Så i den forbindelse kan man sige, at når der har været et stykke arbejde med barnets lov, så har Social- og Indenrigsministeriet bedt om input til den proces, og det har Børnesagens Fællesråd bidraget med at skrive ... jeg tror, at jeg sendte dem en fire sider eller noget i den stil i november sidste år. Og der prøver vi så at sige, at i stedet for at se på det på den her måde, så vil vi anbefale, at man måske ser lidt nærmere på socialrådgiveruddannelsen i forhold til nogle af de elementer, der er på uddannelsen, at man måske skulle overveje at genindføre jura og psykologi for den sags skyld, som grundelementer eller som nogle væsentlige elementer på uddannelsen i hvert fald. Det kan derudover nogle reformmæssige kneb [...] man måske kan tage i sådan en forbindelse, hvor man prøver at effektivisere eller ændre den måde, kommunerne forvalter [...] deres enheder på, så vores pointe i det tilfælde var, at det er ikke sikkert, at der er behov for en ny lov, fordi loven lægger egentlig op til, at blandt andet at børn skal høres i deres sager, så kan vi så se fra ankestyrelsens rapport, børnesagsbarometerets sidste år, at det er ikke tilfældet i næsten halvdelen af sagerne.”

(Interview med informant C, 14. januar, 2021)

Informant C agerer således ”vagthund” ved at gøre opmærksom på, at det ikke ud fra børnenes perspektiv er en god idé at anbringe flere børn. Denne udtalelse kommer indirekte på børnenes og medlemsorganisationernes vegne, som således stiller sig kritisk overfor forslaget. Når regeringen beder om input fra Børnesagens Fællesråd, er det, fordi Børnesagens Fællesråd opfattes som interesseorganisation, der giver stemme til de udsatte børn og ses som værende en del af en demokratisk proces mellem staten, markedet og civilsamfundet (Boje, 2013, s. 655). Det er

selvfølgelig nedslående og frustrerende for civilsamfundsorganisationerne, når regeringen og politikerne ikke lytter til dem, som det også ses i ovenstående tilfælde, men det er også i sådanne tilfælde, at civilsamfundsorganisationerne med deres institutionaliserede meninger forsøge at påvirke den offentlige debat og ændre den politiske diskurs i processen fra regeringens udspil til den endelige politiske aftale eller det konkrete forlig (Boje, 2013, s. 654-655).

4.3.2 En usynlig magt skaber bedre samarbejder med en synlig magt

Som led i min undersøgelse af civilsamfundsorganisationernes rolle i det sociale arbejde med børnefattigdom ønsker jeg med dette afsnit at undersøge, hvorvidt civilsamfundsorganisationerne oplever en forskel i det sociale arbejde, som borgerne modtager fra dem i forhold til det sociale arbejde, som udføres af offentlige myndigheder. Har det en positiv eller negativ effekt for relationen mellem borger og civilsamfund, at det i så høj grad er civilsamfundsorganisationer, der står for det sociale arbejde med børnefattigdom? Til at undersøge magtforholdet mellem civilsamfundsorganisationerne og børnefamilierne vil jeg anvende Høilund og Juuls (2015) teori om anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde.

Der vil unægteligt altid være et ulige magtforhold til stede i den professionelle relation mellem socialarbejderen og borgeren, fordi socialarbejderen per definition er nødt til at bedømme og vurdere borgerens situation i forhold til det omfang af støtte og hjælp, der skal tilbydes. Denne asymmetri er ifølge Høilund og Juul (2015) særdeles tydelig i det sociale arbejde, hvor der forekommer en kombination af myndighedsudøvelse og socialfaglig hjælp, fordi myndighedsindehaveren kan træffe nogle afgørende beslutninger for forældrene og barnets liv, og som de ikke selv har mulighed for at ændre på. Denne magt, som det indebærer at træffe beslutninger på andres vegne eller som i hvert fald påvirker andre i høj grad, er ikke til stede hos civilsamfundsorganisationerne. Her tilbydes socialfaglig støtte og hjælp uden tvang, men der vil dog alligevel være et vis magtforhold til stede i alle former for socialt arbejde i større eller mindre grad, uafhængig af den organisation, som socialarbejderen repræsenterer (Høilund og Juul, 2015, s. 127-128).

Høilund og Juul (2015) har udviklet begrebet *institutionel dømmekraft*, som betegner den magt, socialarbejderen har over borgeren og/eller barnet. De påpeger, at det er særdeles vigtigt, at

socialarbejderen er bevidst om den institutionelle dømmekraft, som de udøver. Mange socialarbejdere har selv en opfattelse af, at de er neutrale forvaltere og mener, at de med baggrund i deres faglighed ved, hvad der er bedst for borgeren. Denne mulige manglende bevidsthed kan gøre dem blinde for at forholde sig etisk til deres egne handlinger og behandlinger af problemerne, hvilket er problematisk, da socialt arbejde traditionelt set er bygget på etik. Samtidig er det også problematisk, fordi det udøvende sociale arbejde i stedet for menneskelig opblomstring kan ende med krænkelser og uretfærdighedsfølelser hos det enkelte individ (Højlund og Juul, 2015, s. 128).

Oplevelsen af manglende bevidsthed om forvaltningen af magt og uligheden i relationerne kan flere af civilsamfundsorganisationerne ikke genkende til i borgernes oplevelser med offentlige instanser, da jeg i interviewene spørger dem om, hvad de oplever, det betyder for borgeren at modtage hjælp fra en civilsamfundsorganisation frem for eksempelvis hos kommunen.

Informant D fortæller lidt om, hvorfor det er en mere behagelig oplevelse at modtage hjælp fra dem frem for kommunen, samtidig med at hun understreger, at det stadigvæk er en nødvendighed at kunne samarbejde med kommunen:

”Jeg tror, at det er en kombination af lidt af hvert, ikke. Jeg tror, at [...] systemer er under pres, og der er [...] rigtig meget fokus på det her med.. med økonomi selvfølgelig, med opfyldning af krav og ... regler og rammer og så er det ... og sagsbehandlerne har rigtig meget administrativ tid, ikke. Jeg kan godt forstå det, der nogle gange sker med, at man kan være bange for at få åbnet for for meget, fordi der er bare ikke plads til at gå ned i det hele. [...] jeg synes, at det er et seriøst problem, jeg synes [...] civilsamfundsorganisationerne [...] er et skide godt supplement, men jeg må også sige, at jeg synes jo, at det burde være noget, man primært løser i det offentlige system, ikke. Det synes jeg, sådan er det bare ikke, og så kan man sige, det der taler til vores fordel, er, at vi er hurtige, vi er fleksible, vi er ikke oppe på så meget bureaukrati, så det vil sige, at der er en masse af de der ... ”skal og krav” og ... og sådan nogle opgaver, der ligger til medarbejderne i systemet, det er vi fri for, og derfor har vi langt, langt mere tid til og tradition for det helhedsorienterede ... og [mulighed for at] være der, hvor den enkelte er, vi er også langt mere

large i forhold til ... du ved, folk der ikke rigtigt får responderet eller ... møder op ... [...] altså vores mindset er jo slet ikke på det der med [...] sanktioner [...] der skal meget til, før man siger, "nej, ved du hvad, dig kan vi sgu simpelthen ikke have i vores system", der skal rigtig, rigtig meget til, ikke. Vi har en helt anden indgangsvinkel, men jeg tror, [...] det er en kombination, må jeg sige." (Interview med informant D, 25. januar, 2021)

Informant D's udtalelser er i tråd med Høilund og Juuls (2015) principper for, hvordan socialarbejdere bør udføre det gode sociale arbejde, men de offentlige sagsbehandlere er alt for ofte underlagt rammer og vilkår, som kan være med til at forhindre den gode vilje og evnen til at møde det hele menneske. Høilund og Juul (2015) påpeger, at det er væsentligt, at sagsbehandleren forsøger at arbejde med disse rammer til fordel for borgeren, og selv hvis økonomien eksempelvis er opbrugt for en bestemt indsats eller ydelse, så bør sagsbehandleren være åbenlys og ærlig omkring dette, så borgeren ikke føler, der er en skjult dagsorden, og at der dermed kan opstå mistillid mellem borger og sagsbehandler. Denne åbenhed kalder Høilund og Juul (2015) at *vise sine våben* (s. 131). Hvis socialarbejderen viser sine våben er der bedre gennemsigtighed for at opnå det, som Høilund og Juul (2015) kalder et minimalt anerkendelsesfællesskab mellem borger og socialarbejder. En forklaring på det minimale anerkendelsesfællesskab kommer senere i analyseafsnittet.

Informant D fortæller også, at i Forældre Fonden gør de yderst sjældent brug af disse våben, så rammerne for informant B som socialarbejder indeholder ikke de samme betingelser, som hvis det var en offentlig socialarbejder. Informant B fortæller også, at indberetningspligt fylder meget i magtrelationen, når socialarbejderen har dybdegående kendskab til andre forældres børn. Civilsamfundsorganisationerne har blot en tavshedspligt, som betyder, at de ikke fortæller ting videre til kommunen, hvilket gør en stor forskel for tilliden i relationen:

"[...] som frivillig så har man jo tavshedspligt, man skriver under på, at man har tavshedspligt [...]. Hvis man er myndighed, så har man jo en indberetningspligt [...] helt almindelige borgere har selvfølgelig også underretningspligt i forhold til børn, og den skal man jo også overholde, men vi har også tavshedspligt i forhold til de ting, de fortæller os, med mindre at vi er på oplysningspligtområde altså.. er det mord, man ved, man kan forhindre, altså så er vi jo

oppe i den kaliber, ikke. Så det ... det kan også stille myndighedspersoner i en kommune i et dilemma, og både etablere frivillighed og have den anden hat på, ikke. Så på den måde ... så mener jeg faktisk også, at vi er uundværlige, nu. Altså både ... altså os og alle de andre organisationer. Man kan også tydeligt mærke, nu har jeg, som jeg var inde på, jeg har været i den her organisation i en ti års tid, og de sidste seks år, er det virkelig seks-syv år siden, ja, siden 2015 særligt, ikke, hvor der kom mange flygtninge til landet, er der virkelig sket noget i forhold til ... til den måde, frivillighed bliver involveret og anset som netop uundværlig på nogle punkter, ikke. De tiltag, der blev lavet i 2015 for at løfte den integrationsopgave, der lå, det ville kommunerne ikke kunne have gjort alene. Og det italesatte de ofte, at det var utroligt vigtigt, at vi kunne samarbejde om det, og det syntes vi også, og det synes [...] [vi faktisk var] en rigtig god ting, at vi blev tvunget til at indgå nogle samarbejder på kryds og på tværs, både ... det var både en god ting, fordi kommunerne ligesom kunne se, at det her område det ... det skal tages lidt mere alvorligt, og omvendt var det også en god ting for mig at vise civilsamfundsaktører, at man kan sagtens samarbejde med kommunerne, og det er en nødvendighed også. Det giver bare bedre indsatser og aktiviteter på den måde, ikke. I stedet for at alle sidder og ligesom ... og kæmper om de samme frivillige til at indgå ... ja, frivillige og flygtningen til at indgå i en ... det er jo tosset, det skal man bare lige træde et skridt tilbage, altså ... og så se, hvem er det, vi gør det for altså ... vores aktiviteter er for nogen, og det er dem, det handler om, det handler ikke om vores små grupper.” (Interview med informant B, 11. januar, 2021)

Forældrene har altså ikke samme frygt for de frivillige og civilsamfundsorganisationerne, fordi de heller ikke har den samme institutionelle dømmekraft og kan bruge den til at påvirke borgerens liv negativt, medmindre det er udtalelser i en kaliber, som er særlig farlig.

En markant forskel på offentlige myndigheder og civilsamfundsorganisationer er også, at det sociale arbejde muligvis udøves med forskellige hensigter. Hvor civilsamfundsorganisationernes hensigt udelukkende er at yde socialt arbejde og være til hjælp for børnene og deres familier, så må kommunen anses for have flere formål ved at yde socialt arbejde, som ikke kun er til gavn for det enkelte barn eller familien, men også for selve samfundet jævnfør afsnittet om, at velfærdsstaten er en *social investment welfare state*, som investerer i individer for at få noget igen

(Goul Andersen, 2013). Et andet betydeligt aspekt er også, at børnene, eller i praksis mest deres forældre, selv opsøger hjælpen hos civilsamfundsorganisationerne. Herved er hjælpen også ønsket, hvorimod det ikke altid forholder sig sådan i kommunalt socialt arbejde, hvor hjælpen kan opleves som pålagt eller tvungen og muligvis slet ikke som *hjælp* ud fra dette perspektiv.

For at udøve det bedst mulige sociale arbejde påpeger Høilund og Juul (2015), at socialarbejderen og borgeren bør kæmpe for det, de betegner som et *minimalt fællesskab med borgeren*. Med dette menes der ikke, at socialarbejderen og borgeren partout skal være enige om alt og dele de samme forestillinger om det gode liv. De skal snarere anerkende hinandens egenskaber og roller som betydningsfulde for den kommende forandring, som skal skabes i det sociale arbejde. Denne anerkendelse betegner Høilund og Juul (2015) som et solidaritetsforhold, hvor der er en gensidighed til stede. Det er hovedsagligt socialarbejderen, der er den ressourcestærke, og på trods af at anerkendelsesfællesskabet påhviler både socialarbejder og modtager af den sociale hjælp, er det socialarbejderen, som i høj grad for bør yde en særlig indsats for, at det minimale anerkendelsesfællesskab skal lykkes og være succesfuldt. Grundbetingelsen for anerkendelsesfællesskabet er, at borgeren skal mødes og ses som et helt menneske. Dette skaber tryghed og giver borgeren tro på den gode vilje fra socialarbejderens side (s. 128-129).

Disse intentioner er ikke altid nemme at opnå på trods af deres vigtighed for udøvelsen af det sociale arbejde, men efter interviewene med civilsamfundsorganisationerne er det blevet tydeligt, at de spiller en stor og vigtig rolle for, at det minimale anerkendelsesfællesskab kan opnås, fordi civilsamfundsorganisationerne agerer som et slags bindeled i kommunikationen mellem borgeren og socialarbejderen fra kommunen.

Informant D fortæller her om den bevidsthed, hun har omkring både socialarbejderens rammer og vilkår, samtidig med at hun er repræsentant for familien og er med for at varetage familiens interesser:

”Ja, ja, bestemt, og det [samarbejdet med kommunen] gør vi rigtig, rigtig meget ud af, altså vi gør meget ud af, at [...] vi er jo ikke ... du ved, snæversynet, altså vi er jo godt klar over, at [...] deres .. arbejdsforhold også og sådan noget, at det er ikke nødvendigvis ... er af ond vilje

eller et eller andet, altså det er vi jo klar over, og vi er klar over, at der er ... kender jo de lovmæssige rammer, og sådan noget [...] klienten er jo også bedre tjent med, at vi kan samarbejde [...] jeg vil sige, at det er jo ... det er jo altid personafhængigt, nogen har man .. [et] skide godt og respektfuldt samarbejde med, og jeg har fx en sag i øjeblikket med en ... en meget udsat familie, hvor der er alt muligt, det er også ligegyldigt, hvad der er, men der er alle mulige foranstaltninger i gang, og jeg er ... hundrede procent enig med sagsbehandlerne [...] og familiebehandlerne og alt muligt, og de er fagligt dygtige, de er respektfulde, de ... er skide gode til at ... du ved, tage mig ind, der er ikke noget ... ofte så oplever man sådan den der ... sådan lidt ... forbehold, og "nu skal du ikke komme og tro, at du er noget", det er aldrig den attitude, de kommer med, fordi det ved jeg jo, at det kan slet ikke betale sig, men det bliver man jo tillagt nogle gange, ikke, men de er skide gode til at ... at invitere mig ind, og [de] synes, at det er en hjælp, at jeg er der, det er også en kvinde, der er minoritetsbaggrund, så det er også lidt sprogligt og sådan noget, og [...] det giver jo en fantastisk god hjælp til den kvinde, at vi alle sammen ...[arbejder] i samme retning, og selvfølgelig kan der være noget, hvor jeg prioriterer noget andet, end de gør og sådan noget, altså det er jo ikke sådan, men vi er ordentlige overfor hinanden. Og siger ... ser hinandens styrker i samarbejdet. Og det er ... er sindssygt godt, ikke. Andre gange så er det jo ikke ... hvor man tænker ... "nej, nej, nej, nej, altså ... hør nu ... prøv nu lige ... [at bruge] øjnene og ørerne og se, hvad det er for et menneske, du sidder overfor." Altså giver det mening det her ... og så er der selvfølgelig også dem, som ja, som bare synes, at det er skideirriterende, at vi er der. Det er klart. Så det er meget, meget personafhængigt, ikke." (Interview med informant D, 25. januar, 2021)

Den gode relation til den offentlige socialarbejder kan altså være svær at skabe. Informant D oplever, at det er meget personbåret og afhængig af socialarbejderens person i forhold til at kunne opbygge et godt samarbejde, men at nogle socialarbejdere, ligesom Høilund og Juul (2015) også beskriver, slet ikke er bevidste om den magt, de besidder og udøver den derfor meget uhensigtsmæssigt i forhold til at få skabt et minimalt anerkendelsesfællesskab. Det sociale arbejde udvikles således i en negativ retning, hvilket bliver synligt, når socialarbejderen fra kommunen slet ikke er interesseret i at indgå samarbejde med hverken informant D eller borgeren. Det minimale anerkendelsesfællesskab ses dog tydeligt i den sag med en minoritetsfamilie, informant D refererer til, og det fremgår også, hvordan sagen udvikler sig positivt, fordi alle parterne er indgået

i et anerkendelsesfællesskab. Det ses ved den måde, informant D anerkender, at sagsbehandler og familiebehandlerne er fagligt dygtige og respektfulde, samtidig at de anerkender informant D ved at tage hendes kompetencer i brug via rollen som socialarbejder fra en civilsamfundsaktør. Alle parter arbejder ud fra den gode vilje i sagen, hvilket er grundlæggende for et godt samarbejde og ikke mindst grundlæggende for, at det sociale arbejde udvikler sig positivt og bliver gavnligt for familien.

Yderligere ses det i flere af de foretagede interviews, hvordan de fleste civilsamfundsorganisationer gør en dyd ud af at have et godt samarbejde med det offentlige system og således kan bidrage til at skabe et minimalt anerkendelsesfællesskab mellem familierne og socialarbejderen. De er bevidste om, at en fjendtlig tilgang er en dårlig vej frem for forældrene og børnenes skyld, på trods af at de ikke altid er enige i sagens fremgang. Der hersker dog stadig ingen tvivl om, at det udelukkende er for familiernes skyld, at civilsamfundsorganisationerne udfører deres arbejde. Informant A fortæller følgende: "Du er her ikke for lønnens skyld, du er her af altruistiske årsager, og [...] det skaber en helt andet... et helt andet grundlag for den relation, man kan få." (Interview med informant A, 2. marts, 2020). Informant A fortæller dog også, hvordan de kan hjælpe familien med at være i et system, der indebærer en så ulige relation, hvor det ikke altid føles som en hjælp for dem at være i det:

"Der er meget sådan, altså sådan som vi ser systemet, så er der meget fokus på handle ... altså handleplaner, og så skal man gøre det, og det er jo det der med ... det kræver faktisk ret mange ressourcer og en del kompetencer at kunne leve op til de krav, og når det offentlige stiller krav, så er der typisk også sanktioner, og der kan man sige, der kan vi som civilsamfundsaktører noget andet, vi vil gerne hjælpe med krav, hvis du gerne vil handle ... det kan vi godt hjælpe dig med, hvis du gerne vil gøre nogle ting, det kan vi også godt hjælpe dig med, hvis du gerne bare vil være tilstede, det kan vi også godt hjælpe dig med, men det er hele tiden på brugerens egne præmisser, og nu kan man sige i forhold til hjemløseområdet, så er man meget, politisk meget optaget af hele den her Housing-First-metode og Finlandsmodeller og sådan noget, og det er rigtig fint på rigtig mange måder, de har fat i mange gode ting i Finland, men vi ser hele tiden... Housing First, ja... men med støtte og opbakning til, at en bolig kan blive til et hjem, og det kommer ikke af sig selv." (Interview med informant A, 2. marts, 2020)

Det er altså en gennemgående tematik, at civilsamfundsorganisationerne er særligt opmærksomme på det gode samarbejde mellem dem og det offentlige, og at denne opmærksomhed er betydningsfuld for at opnå og skabe dette minimale anerkendelsesfællesskab, da de fungerer som et slags bindeled eller moderator mellem parterne.

Informant A fortæller også, hvordan de bygger bro og fungerer som bindeled mellem familierne og de offentlige socialarbejdere ved hjælp af den mindre magtfulde relation, de har til dem:

”Ja, og det er jo den der... hele den der brobygger-funktion ikke, og prøve og ... også fordi vi har jo en helt anden relation til brugerne, en relation, som det offentlige aldrig nogensinde ville kunne få, medmindre man lægger det fuldstændig radikalt om, det er der ikke politisk udsigt til vel, så det er den der, ja brobygger-funktion sådan set ikke.” (Interview med informant A, 2. marts, 2020)

Relationen, som informant A henviser til, er forskellen i at have myndighed og ikke at have myndighed. Myndigheden gør, som Høilund og Juul (2015) også fremhæver, den institutionelle dømmekraft meget tydelig. Myndigheden indebærer magten til at foretage markante ændringer og valg i familiernes liv, hvilket gør relationen ulige, når disse ændringer ikke er ønskede. Familierne kan føle sig umyndiggjorte og undertrykte, hvis socialarbejderen vil have dem til at gøre ting, som de ikke selv ønsker. Familierne kan således være nødsaget til at gøre, som den myndighedsindehavende socialarbejder beordrer, for at undgå sanktioner – og ofte uden mulighed for at vide, hvorvidt loven er håndhævet korrekt af socialarbejderen.

Her betoner Høilund og Juul (2015), at sanktionering og manglende oplysning om eksempelvis lovmæssig viden også øger uligheden i relationen, men det ellers er socialarbejderen, som står for at søge dialog via de forvaltningsretlige procedurer. De forklarer at i praksis ses det ofte, at professionskulturen hos socialarbejderne ofte indebærer, at socialretten tilsidesættes af økonomiske og politiske hensyn, hvilket informanterne også har berettet om i tidligere udtalelser (Interview med informant D, 25. januar, 2021; interview med informant A, 2. marts, 2020). Ligeledes understreger Høilund og Juul (2015), at svage familierne sjældent selv kan overskue og gennemskue de juridiske muligheder, og i sådanne tilfælde er det socialarbejderens opgave at spille en aktiv rolle i at fortolke loven til familiens fordel, da dette gavner samarbejdet og det

sociale arbejdes udvikling. Ligeledes er den manglende viden om de socialretlige regler og procedurer således også noget, civilsamfundsorganisationerne kan være behjælpelige med. Udover at familierne informeres tilstrækkeligt om ovenstående, vil der i højere grad opnås en fortrolighed og en tillid, og uligheden i relationen vil være minimeret.

4.3.3 Opsamling på analysedel 2: Civilsamfundsorganisationernes rolle i arbejdet med/mod børnefattigdom

I forlængelse af velfærdsstatens udvikling ses det i ovennævnte analysedel, at civilsamfundsorganisationerne kort sagt forsøger at gribe ind på de områder, hvor velfærdsstaten taber børnene og deres familier til fattigdom, og deres rolle er således meget alsidig og krævende. Som Høilund og Juul (2015) også nævner, ses der jævnligt et betændt forhold mellem familierne og de offentlige socialarbejdere. Dette har negative indvirkninger på, hvor gavnligt det sociale arbejde bliver, og her ses det faktisk, at civilsamfundsorganisationernes deltagelse i samarbejdet med familierne og de offentlige socialarbejdere forbedrer de sociale udviklingsmuligheder, fordi civilsamfundsorganisationernes relation til familierne ikke opleves på samme måde ulige som relationen med den offentlige socialarbejder, og at organisationerne som ikke-myndighedsindehaver også kan fungere som moderator eller brobygger mellem borger og sagsbehandler.

Civilsamfundsorganisationerne er også ofte talerør for de medlemmer og målgrupper, som de repræsenterer, og som ikke selv har overskud og mulighed for at organisere sig og påvirke de politiske debatter og den politiske dagsorden gennem høringsvar, deltagelse i den offentlige debat og lignende interessevaretagelsesarbejde. Denne rolle er krævende, fordi den ofte kræver, at civilsamfundsorganisationerne har mulighed for at dokumentere og måle på det sociale arbejde, de udøver, således de kan påvise enten, at deres indsatser, som de måske ønsker yderligere offentlig støtte til, har effekt, eller at politikerne på baggrund af organisationernes egne socialpolitiske erfaringer bør ændre forskellige love og regler. Her ses det også, at ikke alle civilsamfundsorganisationer har ressourcerne til at gøre dette, på trods af en øget efterspørgsel på deres hjælp som følge af velfærdsstatens udvikling.

5.0 Konklusion

Jeg har i dette speciale ønsket at undersøge, hvad det er et udtryk for, når civilsamfundsorganisationerne udøver socialt arbejde med/mod børnefattigdom – herunder hvad det er for en udvikling, der er sket i velfærdsstaten og hvilken rolle civilsamfundet spiller heri.

Indledningsvist har undersøgelsen bekræftet, at den forandring som velfærdsstaten løbende er under, påvirker børnefattigdom. I kraft af, at politikerne har indført kontanthjælpsloftet og selvforsørgelses- og hjemrejseydelsen eller overgangsydelsen, er der sket en markant stigning i antallet af fattige børn. Samtidig udfordres den universalistiske tankegang, når velfærden bliver minimeret og der stilles større og flere krav til socialt udsatte personer, som er afhængige velfærdsydelserne. Det synes ellers at være en kerneopgave i en universalistisk velfærdsstat, at forsørge de personer, som ikke har mulighed for at klare sig selv, men i forlængelse heraf af hvad ses der også en øget efterspørgsel af sociale indsatser og økonomisk støtte fra civilsamfundsorganisationerne.

Med Goul Andersens (1997) hovedkriterier for universalisme blev det påvist at hovedkriteriet "alle skal være omfattet af de samme regler" i højere grad er skønsbaseret end retsbaseret, fordi juraen kan fortolkes forskelligt og påvirkes af den enkelte kommunes økonomi. Det andet hovedkriterie for en universalistisk velfærdsstat "alle har adgang til de samme ydelser", er også udfordret ved, at de socialt udsatte personer, som oprindeligt var tiltænkt at kunne modtage overførselsindkomster, har komplekse problemstillinger som gør, at de ikke har så nemt ved at tage et arbejde og dette er grunden til de modtager overførselsindkomsten. De underlægges flere krav og regler, og hvis de ikke kan overholde disse krav og regler, bliver de sanktioneret til en lavere månedlig ydelse for en periode at leve for og forsørge deres børn med.

Begrebet social investment welfare state viste yderligere, at samfundsstrukturene i velfærdsstaten kan være ved at ændre karakter. Fra at være en stat, der er til for sine borgere, er borgerne nu til for staten, og staten betragter altså sine borgere som en vare, der skal investeres i. Investeringer i form af universalistiske kerneydelser er dyre, og derfor er det også attraktivt at forsøge med beskæftigelsesmetoder, der i højere grad presser borgerne ud på arbejdsmarkedet,

og tilgangen bliver en "gør din pligt, kræv din ret", som en af civilsamfundsorganisationerne beskrev (Interview med informant A, 2. marts, 2020).

I forlængelse af dette har synet på borgere og deres sociale problemer også ændret sig. Fra at have et aristotelisk perspektiv, til et mere epikuræisk perspektiv, hvilket også bidrager til, at de offentlige ydelser skal være mindst mulige, så det kan betale sig at arbejde.

I forlængelse af ovenstående kan det konkluderes, at der er en plausibel sammenhæng mellem den universalistiske velfærdsstats epikuræiske udvikling og den øgede efterspørgsel på sociale indsatser og økonomisk støtte hos civilsamfundsorganisationerne. Således ses det også, at civilsamfundsorganisationerne ud fra et aristotelisk perspektiv forsøger at gribe ind hvor de har mulighed for det og iværksætte sociale ydelser, når der er et behov for det – netop fordi de har blik for, at forældrenes ledighed og dermed børnefattigdommen, kan være så kompleks, at det ikke er muligt at presse forældrene økonomisk til at tage et arbejde. I sådan en velfærdsstatslig udvikling kan det, ud fra Bojes (2013) teori konkluderes at civilsamfundet er afgørende for, at velfærdssamfundet stadig kan fungere. Dog er opgaverne særdeles alsidige og det ikke er alle civilsamfundsorganisationer, der har ressourcerne til være til stede i alle relevante arenaer.

Civilsamfundsorganisationerne skal være en aktiv medspiller i den politiske boldbane, hvor det gælder om at fremme børnenes trivsel og interesser. Det betyder også at de skal opnå indsigt i, hvilke behov udsatte børn har, hvilket sker igennem de sociale indsatser civilsamfundsorganisationerne selv tilbyder eller igennem deres medlemsorganisationer. Civilsamfundsorganisationerne skal agere vagthund, når politikerne kommer med forslag eller lovgivning, der vil have indflydelse på børnenes liv. Særligt når forslagene eller lovgivningen gør børnene yderligere udsatte og/eller giver dem dårligere levevilkår og udviklingsmuligheder, er det vigtigt, at civilsamfundsorganisationerne advarer og kommenterer på de konsekvenser det kan have at gennemføre.

I det sociale arbejde med børnefattigdom sås det, at civilsamfundsorganisationerne er gode til at skabe en lige relation til forældrene og børnene, og at de ikke oplever en institutionel

dømmekraft/fordømmelse, som er ødelæggende for det gode sociale arbejde, hvorimod det modsatte ofte var tilfældet i det sociale arbejde med de offentlige socialarbejdere. Dette skyldes, at civilsamfundsorganisationerne i højere grad tilpasser deres hjælp efter efterspørgslen og at de ikke er underlagt bureaukratiske eller lovgivningsmæssige rammer, indeholdende eksempelvis myndighedsopgaver. Til gengæld medvirker civilsamfundsorganisationerne til at skabe en positiv relation mellem forældrene og de offentlige socialarbejdere, fordi de kan hjælpe med at formulere deres ønsker, forstå lovgivning og generelt agere som brobyggere mellem parterne. Denne anerkendelse har ifølge Højlund og Juuls (2015) teori om magtrelationer en positiv effekt på det sociale arbejdes udvikling og er grundlæggende for, at de sociale problemer bliver løst.

6.0 En perspektiverende diskussion

Under nærværende speciales tilblivelse er det blevet tydeligt, at beskæftigelsespolitikken fylder en bemærkelsesværdig stor andel, når man taler om årsager til børnefattigdom, og hvordan børnefattigdom kan løses. Et område, hvor det i min optik var mere logisk, at socialpolitikken fyldte mest. Beskæftigelsespolitikken fylder på naturlig vis meget, fordi børnenes forældre i indeværende opgave er modtagere af kontanthjælp og selvforsørgelses- og hjemrejseydelse eller overgangsydelse.

Netop fordi beskæftigelse og beskæftigelsespolitik er så afgørende, har jeg valgt, at dette afsnit skal være en perspektiverende diskussion, hvor der anlægges et teoretisk kritisk perspektiv på beskæftigelsessystemet.

6.1 En neoliberal udviklingsdiskurs

Som det fremgår af analysen, bliver universalismen udfordret af den incitamentsstruktur, som er blevet en del af en almindelig praksis i beskæftigelsessystemet. En incitamentsstruktur med regler og sanktioner, der gør, at menneskeforståelsen kan anses som værende egoistisk og kalkulerende i forhold til, hvorvidt personer, der modtager kontanthjælp eller selvforsørgelses- og hjemrejseydelse eller overgangsydelse, ønsker at tage et arbejde. Udgangspunktet er, at mennesket er dovent, og der skal det kunne betale sig at arbejde, så derfor er incitamentet som kontanthjælpsloftet meget afgørende for, at det sker (Beskæftigelsesministeriet, 2015). Denne

menneskeforståelse kan ifølge Karen Healy (2009) ses ind i en neoliberalistisk diskurs. En diskurs, som ifølge Healy (2009) er blevet introduceret til dele af det sociale system og er blevet en dominerende ramme for økonomisk tænkning og mange offentlige politiske beslutningsprocesser. Neoliberalistiske fortalere er oftest modstandere af de fleste former for velfærdsstatslige ydelser (s. 54) og personer, der modtager velfærdsydelser fra staten, vil ifølge den neoliberalistiske diskurs ikke tilskynde sig til at arbejde, da mennesket i tråd med det epikuræiske menneskesyn anser individer som værende egennyttige og rationelle aktører (Healy, 2009, s. 51).

6.2 Kritisk perspektiv

Ud fra et kritisk perspektiv eksisterer der nogle makrosociale strukturer, der former sociale relationer på alle niveauer i samfundet. En makrosocial struktur kan eksempelvis være den måde, beskæftigelsessystemet er indrettet på. Socialarbejderne opfattes derved som magtfulde på grund af deres faglige status og adgangen til den institutionelle magt. Brugere, i dette tilfælde forældrene, som er modtagere af kontanthjælp og selvforsørgelses- og hjemrejseydelse eller overgangsydelse, opfattes således som relativt magtesløse (Healy, 2009, s. 227). Fokusset i det kritiske perspektiv er på at bevidstgøre dem, som står uden magt om, at det er samfundet, der bærer ansvaret og skaber nogle problematiske strukturer, som er deterministiske for deres fremtid.

Ud fra det kritiske perspektiv er det altså ikke, fordi kontanthjælpsmodtagere og modtagere af selvforsørgelses- og hjemrejseydelsen eller overgangsydelsen er dovne og ikke kan se nytteværdien i at tage et arbejde, hvilket står i modsætning til det epikuræiske menneskesyn og den neoliberalistiske tænkning. Det er altså ifølge det kritiske perspektiv ikke et individuelt ansvar eller et individuelt valg, men samfundsstrukturerne, der skaber en undertrykkelse af disse borgere, og så længe disse borgere står uden nogen magt, vil det være svært at bryde ud af systemet med den type af overførselsindkomster.

Ifølge det kritiske perspektiv har socialarbejderne således en pligt til at bruge den institutionelle magt, de har adgang til igennem deres faglige status og beskæftigelse, til at skabe en forandring hos kontanthjælpsmodtagerne og modtagerne af selvforsørgelses- og hjemrejseydelse eller

overgangsydelse. De skal hjælpe dem til opnå autonomi ved at få dem til at indse, at årsagerne til deres problemer ikke ligger hos dem selv, men i de uretfærdige sociale samfundsstrukturer (Healy, 2009, s. 227).

6.3 Et samfund fri for undertrykkelse

Dette afsnit ønsker at diskutere, hvorvidt det reelt er muligt for modtagere af kontanthjælp, selvforsørgelses- og hjemrejseydelse eller overgangsydelse at indgå i en kollektiv handling og således skabe social forandring.

Som socialarbejder med udgangspunkt i kritisk perspektiv handler det sociale arbejde i høj grad om at få brugerne til at indgå i en kollektiv handling. Meningen med en kollektiv handling er, at modtagere af kontanthjælp, selvforsørgelses- og hjemrejseydelse eller overgangsydelse skal stå sammen og i fællesskab råbe beskæftigelsessystemet op, således at magthaverne, som i dette tilfælde vil være politikere, bliver presset til at ændre systemet til et system, hvor kontanthjælpsmodtagerne og modtagerne af selvforsørgelses- og hjemrejseydelse eller overgangsydelse ikke bliver domineret eller undertrykte og dermed ender i en determineret tilstand (Healy, 2009, s. 227-228).

I praksis vil det således være socialarbejderens opgave at yde individuel rådgivning og støtte til kontanthjælpsmodtagerne og modtagerne af selvforsørgelses- og hjemrejseydelse eller overgangsydelse som en form for forløber til at kunne deltage i udviklingen af kollektive og brugerstyrede initiativer, der bekæmper undertrykkelsen i sanktionerne og reglerne samt fastholdelsen i beskæftigelsessystemet. Denne type støtte og rådgivning er ud fra et kritisk perspektiv inden for det sociale arbejdes udførelse en primær prioritering, og at yde rådgivning og give respons på individets sociale problemstillinger kommer sekundært.

Ud fra de problemstillinger, informanterne skiftevis har berettet om, og som finder sted hos forældrene, er spørgsmålet, om denne brugerinddragende tilgang med henblik på at styrke deres autonomi så meget, at de selv er i stand til at forsamles og modarbejde den undertrykkelse

beskæftigelsessystemet ifølge det kritiske perspektiv, udsætter dem for, kan være lidt for optimistisk.

Informant A fortæller:

”For eksempel ja, de her mennesker kæmper, og det kan være hjemløshed, misbrug og psykisk sygdom, eller det kan være det alt sammen på en gang. Så det er heller ikke nogen, hvad skal man sige, nemme ... [løsninger] der er ikke nogen så frugter man lige kan plukke og så sige; nå, men så er du fiks og færdig. At de problemstillinger, brugerne kommer med, bliver mere og mere komplekse, og det ser vi jo især også i det børnefamiliestøttende arbejde, at det, for der er der jo så flere personer involveret, kan man sige; Mor har nogle problemer, og de problemer smitter af på børnene, som så får nogle andre problemer, så det bliver sådan en ... Og så har familien så som ... familierne også en person med nogle problemstillinger, så det er sindssygt komplekst og derfor også mere krævende.” (Interview med informant A, 2. marts, 2020)

Informant B fortæller:

”[...] det er dyrt at være fattig, altså ... hvis du er fattig, så er ti kroner pludselig meget, og hundrede kroner er rigtig meget, altså alt kan bare vælte læsset, ikke. Og der var ikke plads til ... i det man nærmest ankom, så skulle man indenfor to uger, det var en af de første ... stramninger, det var [på beskæftigelsesområdet], at så skulle man faktisk være i beskæftigelse på en eller anden måde, om det så var i praktik eller i løntilskud eller et ... og det var en total umulighed i forhold til at skulle etablere sig i et nyt land, med sine børn, og der er så mange forventninger til de mennesker, de skal være rigtig gode forældre, der er totalt orienteret på aflæring, og de skal være ... de skal deltage i forældremøder, og alt muligt andet, fordi ellers så er de ikke engagerede i deres børns fremtid, de skal lære sproget, børnene skal selv lære arabisk, og jeg vil sige ... det er imponerende [...] hvad de kan nå nogle gange, og nogle gange kan de ikke, altså ... man kikker slet ikke på, at nogle gange er det bare ikke fysisk muligt, og der er forskel på vores kognitive muligheder, og der er forskel på vores indlæring, og hvis man så samtidig har en familie i hjemlandet og alle mulige andre steder, som man er bekymret om. Altså det er bare, det var en helt absurd situation dengang” (Interview med informant B, 2. januar, 2021).

Informant A og informant B forklarer, hvilke udfordringer de ser, at børnenes forældre har, og at disse udfordringer er komplekse. Det er altså en gruppe af forældre, som har få ressourcer til

blot at komme igennem en hverdag med opgaver og pligter, som må betragtes som almindeligt krævende. Jeg vil derfor sætte spørgsmålstegn ved det kritiske perspektivs gode intentioner om at forsøge at inddrage forældrene i at stoppe undertrykkelsen og ændre de samfundsstrukturer, som gør, at de bliver undertrykt.

Det kritiske perspektivs intentioner om at ændre de mere grundlæggende strukturer, som skulle gøre det svært at bryde op med beskæftigelsessystemet og få et arbejde, kan siges at kræve overskud. Et overskud, som informant A og informant B beretter om kan være udfordret og ikke tilstedeværende, og derfor kan det synes urealistisk at få kontanthjælpsmodtagere og modtagere af selvforsørgelses- og hjemrejseydelse eller overgangsydelse til at forene sig kollektivt og skabe initiativer, der forandrer de undertrykkende samfundsstrukturer. Det vil således være tvivlsomt, hvorvidt det kritiske perspektiv reelt vil kunne bidrage til at ændre de undertrykkende samfundsstrukturer, men det kritiske perspektiv vil sandsynligvis kunne medvirke til at skabe et mere lige magtforhold mellem socialarbejdere og borgere, sådan som sås var en udfordring i analyseafsnittet om den institutionelle magt ud fra Høilund og Juuls (2015) teoretiske perspektiver, da forældrene i højere grad vil indgå et samarbejde, hvor de har større autonomi.

7.0 Litteraturliste

Andersen, J. G. (1997, juni). *Den universelle velfærdsstat er under pres – men hvad er universalisme?* Lokaliseret d. 5. april 2021 på:

https://vbn.aau.dk/ws/portalfiles/portal/93842/35031997_6.pdf

Andersen, J. G. (2013) Medborgerskab under pres. I: Guldager, J., Skytte, M. (Red.), *Socialt arbejde – teorier og perspektiver* (1. udgave, s. 86-127). København: Akademisk Forlag.

Andersen, T.M., Andersen, L., Fløtten, T., Pedersen, L., Ploug, N. & Sjursen, J. (2013, juni). *En dansk fattigdomsgrænse* [analyser og forslag til opgørelsesmetoder]. København: Folketinget -

EKSPERTUDVALG OM FATTIGDOM. Lokaliseret den 12. april 2021 på:

<https://www.ft.dk/samling/20121/almdel/sou/bilag/263/1257640.pdf>

Beskæftigelsesministeriet (2015, 18. november). *Aftale mellem Regeringen (Venstre) og Dansk Folkeparti, Liberal Alliance og Det Konservative Folkeparti [Aftale om et kontanthjælpssystem hvor det kan betale sig at arbejde – Jobreform fase 1]*. Lokaliseret den 27. maj 2021 på:

<https://bm.dk/media/6473/aftaletekst-pdf.pdf>

Beskæftigelsesministeriet (2019, september). *Aftale om nyt midlertidigt børnetilskud*. Lokaliseret den 12. april 2021 på: https://bm.dk/media/10660/aftaletekst_boernetilskud.pdf

Boje, T. P. (2013). *Civilsamfund, medborgerskab og social kapital*. I: Andersen, H., Kaspersen, L. B. (Red.), *Klassisk og moderne samfundsteori* (5. udgave, s. 647-674). København: Hans Reitzels Forlag.

Brinkmann, S. (2015). *Interviewet: Samtalen som forskningsmetode*. I: Brinkmann, S., Tanggaard, L. (Red.), *Kvalitative Metoder: En grundbog* (2. udgave, 27-53). København: Hans Reitzels Forlag.

Brinkmann, S., Tanggaard, L. (2015). Etik i en kvalitativ verden. I: Brinkmann, S., Tanggaard, L. (Red.), *Kvalitative Metoder: En grundbog* (2. udgave, 429-445). København: Hans Reitzels Forlag.

Børnesagens Fællesråd (u.å.). *Vores Fokusområder*. Lokaliseret den 28. januar 2021 på:

<https://boernesagen.dk/det-gor-vi-3/100-2/>

Caspersen, S. (2020a, 7. januar). *Fattigdom i Danmark* [Flere års stigning i fattigdom afløses af stagnation]. København: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd. Lokaliseret den 8. april 2021 på:

https://www.ae.dk/sites/www.ae.dk/files/dokumenter/analyse/ae_flere-aars-stigning-i-fattigdom-afloeses-af-stagnation.pdf

Caspersen, S. (2020b, 16. december). *Fattigdom i Danmark* [Fald i antallet af fattige børn op til coronakrisen]. København: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd. Lokaliseret den 8. april 2021 på:

https://www.ae.dk/sites/www.ae.dk/files/dokumenter/analyse/ae_fald-i-antallet-af-fattige-boern-op-til-coronakrisen.pdf

Caspersen, S. (2018, 3. november). *Flere og flere børn vokser op i fattigdom*. København: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd. Lokaliseret den 7. maj 2021 på:

https://www.ae.dk/sites/www.ae.dk/files/dokumenter/analyse/ae_flere-og-flere-born-vokser-op-i-fattigdom.pdf

Danmarks Statistik (2018, juni). *Relativ fattigdom*. Lokaliseret den 12. april 2021 på:

https://www.dst.dk/Site/Dst/SingleFiles/GetArchiveFile.aspx?fi=arbejde-loen-og-indkomst&fo=relativ_fattigdom_sdg--pdf&ext={2}

Danneris, S. & Monrad, M. (2018). Kapitel 2: Litteraturgennemgang. I: Olesen, S. P. & Monrad, M. (Red.), *Forskningsmetode i socialt arbejde* (1. udgave, s. 61-82). København: Hans Reitzels Forlag.

Edwards, M. (2014). *Civil Society* (3. udgave). Cambridge: Polity Press.

Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. (1. udgave). Princeton: Princeton University Press.

Finansministeriet (2019). *Økonomisk Analyse: Evaluering af Jobreform fase 1*. Lokaliseret den 7. maj 2021 på: https://fm.dk/media/16069/Evalueringafjobreformfase1_Oekonomiskanalyse.pdf

FN's verdensmål for bæredygtig udvikling (u.å.). *Mål 1: Afskaf fattigdom* [Afskaf alle former for fattigdom i verden]. Lokaliseret den 14. april 2021 på: <https://www.verdensmaalene.dk/maal/1>

Forælder Fonden (u.å.). *Om Forælder Fonden*. Lokaliseret den 28. januar 2021 på: <https://foraelderfonden.dk/foraelderfondensarbejde/>

Forælder Fonden (2020). *Årsrapport 2019*. Lokaliseret den 28. januar 2021 på: <https://foraelderfonden.dk/wp-content/uploads/2020/11/%C3%85rsrapport-For%C3%A6lder-Fonden-2019-09-07-2020-11.16.36.pdf>

Gilje, N. (2017). Hermeneutik – Teori og metode. I: Järvinen, M., Mik-Meyer, N. (Red.), *Kvalitativ analyse – Syv traditioner* (1. udgave, s. 127-172) København: Hans Reitzels forlag.

Halkier, B. (2015). Fokusgrupper. I: Brinkmann, S., Tanggaard, L. (Red.), *Kvalitative Metoder: En grundbog* (2. udgave, s. 137-151). København: Hans Reitzels Forlag.

Healy, K. (2009) *Socialt arbejde i teori og kontekst – en grundbog* (1. udgave). København: Akademisk Forlag.

Henriksen, L. S. (2014). Det civile samfund. I: Greve, B., Jørgensen, A., Larsen, J. E. (Red.), *Det danske samfund* (1. udgave, s. 87-112). København: Gyldendal.

Høilund, P., Juul, S. (2015). *Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde*. (2. udgave). København: Hans Reitzels Forlag.

Jensen, P. H., Prieur, A. (2015) Menneskesyn i social- og kriminalpolitik i USA og i Danmark. I: Harder, M., Nissen, M. A. (Red.), *Socialt arbejde i en foranderlig verden* (1. udgave, s. 145-163). København: Akademisk Forlag.

Jespersen, H. (2019, juni). *Integration: Status og udvikling 2019* [Fokus på ikke-vestlige lande]. Udlændinge- og Integrationsministeriet. Lokaliseret den 3. maj 2021 på:
<https://integrationsbarometer.dk/tal-og-analyser/filer-tal-og-analyser/integration-status-og-udvikling-filer/integration-status-og-udvikling-2019>

Kirkens Korshær (u.å.). *Om Kirkens Korshær* [Hjemløse, fattige og ensomme mennesker kan få hjælp på Kirkens Korshærs hjemmeside]. Lokaliseret den 3. marts 2020 på:
<https://kirkenskorshaer.dk/om-kirkens-korshaer>

Olesen, S.P. (2018). Kapitel 5: Analysestrategi. I: Olesen, S. P. & Monrad, M. (Red.), *Forskningsmetode i socialt arbejde* (1. udgave, s. 145-170). København: Hans Reitzels Forlag.

Retsinformation (2021). *Bekendtgørelse af lov om aktiv socialpolitik*. København: Beskæftigelsesministeriet. Lokaliseret den 3. maj 2021 på:
<https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2021/241#id7228872d-d043-4327-8a93-32df85ec7241>

Retsinformation (2018) *Bekendtgørelse af lov om social service*. København: Social- og Indenrigsministeriet. Lokaliseret den 22. maj 2021 på:
<https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2018/1114>

Retsinformation (1975). *Cirkulære om bistandslovens almindelige bestemmelser*. København: Socialministeriet. Lokaliseret den 7. maj 2021 på:
<https://www.retsinformation.dk/eli/mt/1975/140>

Retsinformation (2016) *Vejledning om de øvre grænser for den samlede hjælp (kontanthjælpsloftsvejledningen)*. København: Beskæftigelsesministeriet. Lokaliseret den 14. maj 2021 på: <https://www.retsinformation.dk/eli/retsinfo/2016/10322>

Ritzau (2018, 15. juli). *Nu er der igen en målestok for fattigdom i Danmark* [Nu beregner Danmarks Statistik, hvornår man er fattig]. Lokaliseret den 14. april 2021 på: <https://www.dr.dk/nyheder/politik/nu-er-der-igen-en-malestok-fattigdom-i-danmark>

Rådet for socialt udsatte (2018, 28. februar). *Pressemeddelelse: Kun 600 flere i job – men 50.000 flere fattige*. Lokaliseret den 7. maj 2021 på: <https://www.udsatte.dk/aktuelt/nyhedsside/pressemeddelelse-kun-600-flere-i-job-men-50000-flere-fattige?fbclid=IwAR3iISS9Bxrc-NcM4USW8uKuTMha0qWGS3lc8CC4y0NG5H4pGgdEgUZbafg>

Sand, T. (2015). *Regeringen afskaffer den officielle fattigdomsgrænse*. Berlingske Nyhedsbureau. Lokaliseret den 14. april 2021 på: <https://www.berlingske.dk/politik/regeringen-afskaffer-den-officielle-fattigdomsgraense>

Sundhedsstyrelsen (u.å.). *Covid-19. Sundhedsstyrelsen*. Lokaliseret den 21. april 2021 på: <https://www.sst.dk/da/corona>

The World Bank (2020, 7. oktober). *Poverty*. Lokaliseret den 12. april 2021 på: <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview?fbclid=IwAR1EoHuNutwFE9za9k6foYwkwMwgah6SF4vSYLTIGWD4zarBZwIH3lafB9o>

Wilensky, H. (2012). The Welfare State as the Center of Public Finance and Political Conflict. *American Political Economy in Global Perspective* (s. 3-14). Cambridge: Cambridge University